

ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงราย
ที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม
เพื่อหารายได้เสริม

OPINIONS OF EXTENSION AGENTS IN CHIANGRAI PROVINCE
TOWARDS SHIFTING OF AGRICULTURAL LABORS FOR
SUPPLEMENTARY INCOME

นายสุพจน์ บุญธรรม

ปัญหาพิเศษนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร

พ.ศ. 2542

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองปัญหาพิเศษ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร)

ปริญญา

ส่งเสริมการเกษตร

สาขาวิชา

เรื่อง

ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงราย
ที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม

OPINIONS OF EXTENSION AGENTS IN CHIANGRAI PROVINCE
TOWARDS SHIFTING OF AGRICULTURAL LABORS FOR
SUPPLEMENTARY INCOME

นามผู้วิจัย

นายสุพจน์ บุญธรรม

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญสม วราเอกศิริ)

วันที่ ๒๖ เดือน พ.ค. พ.ศ. ๒๕๔๒

กรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร.วีรศักดิ์ ปรงทิ)

วันที่ ๒๓ เดือน พ.ค. พ.ศ. ๒๕๔๒

กรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุเมธ ศิริวันรัตน์)

วันที่ ๒๓ เดือน พ.ค. พ.ศ. ๒๕๔๒

หัวหน้าภาควิชา

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์)

วันที่ ๒๔ เดือน พ.ค. พ.ศ. ๔๒

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐมา สิทธิชัย)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ๒๕ เดือน พ.ค. พ.ศ. ๒๕๔๒

บทคัดย่อ

บทคัดย่อปัญหาพิเศษ เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ ความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร

ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงราย
ที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม
เพื่อหารายได้เสริม

โดย

นายสุพจน์ บุญธรรม

พฤษภาคม 2542

ประธานกรรมการที่ปรึกษา: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญสม วราเอกศิริ

ภาควิชา/คณะ: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สถานภาพส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และ
หน้าที่รับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงราย 2) ความคิดเห็นของเจ้า
หน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเกี่ยวกับสาเหตุและผลของการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม
ต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ และการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตร
3) ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยี
ให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงราย
จำนวน 104 คน รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และนำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสถิติ
สำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 41-44 ปี ส่วนมาก
สมรสแล้ว และมีวุฒิทางการศึกษาขั้นสูงสุดในระดับปริญญาตรี มีรายได้เฉลี่ย 14,979.30
บาทเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเจ้าพนักงานการเกษตร มีรายได้อยู่ในช่วง 11,000-
18,000 บาท มีอายุราชการเฉลี่ย 18 ปี ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ สามารถที่จะ
พิจารณาและแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้แก่เกษตรกรได้จากประสบการณ์ทำงานที่ผ่านมา

ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมในจังหวัดเชียงราย พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นด้วยมากถึงสาเหตุส่วนใหญ่ที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรไปสู่อาชีพอื่นเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว เนื่องจากปัญหาความยากจนปัจจัยทำการเกษตรมีราคาสูง ขาดเงินทุนหมุนเวียน รวมทั้งยังเสี่ยงต่อการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตร เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มักจะเดินทางไปหางานทำในแหล่งอื่น เมื่อใกล้ถึงฤดูกาลทำงานภาคเกษตร และฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็จะเดินทางกลับมาส่วนการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมมีผลต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอและการฝึกอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้น ผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยมากกว่าการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรควรจะมีการปรับกระบวนการทำงานให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน เกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายแรงงาน และเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมและวางแผนรองรับ เพื่อช่วยเหลือตนเองและครอบครัว ให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

นอกจากนี้ยังพบว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม นั้นไม่ควรที่จะไปไกลและนานเกินไป เพื่อจะได้มีเวลาหยุดดูแลงานในไร่นาและชดเชยแรงงานที่ขาดหายไป และการเคลื่อนย้ายแรงงานส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่เป็นฤดูกาลเมื่อปลูกพืชผลเรียบร้อยแล้วก็จะเดินทางไปหางานทำเพื่อหารายได้เสริมมาจุนเจือครอบครัวและเป็นทุนในการปฏิบัติงานในภาคเกษตรกรรมอีกทางหนึ่งด้วย พอถึงช่วงใกล้ฤดูกาลเก็บเกี่ยวพืชผลเกษตรกรก็จะเดินทางกลับมาอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับข้อเสนอแนะและแนวทางในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมพบว่าเจ้าหน้าที่ควรจะมีศูนย์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมที่รวบรวมไว้เบ็ดเสร็จจากแหล่งต่างๆ เพื่อจะได้ร่วมกันวิเคราะห์ถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขได้ทันทั่วทั้งที่ รวมทั้งเทคนิควิธีการปฏิบัติในการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรและการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมที่กลับมาประกอบอาชีพเดิมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ABSTRACT

Abstract of special problem submitted to the Graduate School of Maejo University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science in Agricultural Extension

OPINIONS OF EXTENSION AGENTS IN CHIANGRAI PROVINCE TOWARDS SHIFTING OF AGRICULTURAL LABORS FOR SUPPLEMENTARY INCOME

BY

SUPOT BOONTUM

NOVEMBER 1999

Chairman: Assistant Professor Dr.Boonsom Waraegsin
Department/Faculty: Department of Agricultural Extension,
Faculty of Agricultural Business

The objectives of this research were to investigate (1) personal and economic characteristics and duties of the extension agents in Chiangrai province; (2) their opinions on causes and effects of agricultural labor shifting for supplementary income on the district extension activities and agricultural technology transfer; and (3) their suggestions to improve the agricultural technology transfer system to be compatible with agricultural labor shifting.

The respondents were 104 extension agents in Chiangrai. The data were collected by means of questionnaires and analyzed by using the Statistics Package for the Social Sciences.

The findings showed that most of the respondents were married, male, had an average age of 41-44 years, completed a bachelor degree and had an average income of 14,979.30 baht (ranging from 11,000 to 18,000 baht.). They had

an average of 18 years experience in government service, able to identify and solve the farmers' problems.

Most of the respondents agreed on the cause of agricultural labor shifting i.e. to gain supplementary income. This was due to poverty, high costs of production factors, lack of circulating capital and shortage of agricultural labor. They also agreed that the shifting of agricultural labors affected the district extension agents' activities; alleviation of the labor shifting problem may give the opportunity to the farmers to participate in planning and activities together with the extension agents to support themselves and their families.

In the respondents' opinions, agricultural labor shifting should not be of a long distance or for a long period of time as labor forces were needed to take care of their fields. Labor shifting usually took place after planting seasons and laborers returned during harvesting seasons.

The respondents' recommendations to improve the agricultural technology transfer system were that there should be a center of information about agricultural labor shifting so that relevant problems could be analyzed and solved and that technology transfer techniques and practices should serve the needs of farmers and labor forces coming back home to work on agriculture.

กิตติกรรมประกาศ

ปัญหาพิเศษเรื่อง ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมในจังหวัดเชียงรายสำเร็จลุล่วงด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาจากประธานกรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญสม วราเอกศิริ รวมทั้งกรรมการที่ปรึกษา ดร.วีรศักดิ์ ปกรติ และผู้ช่วยศาสตราจารย์สุเมธ ศิริรินทร์ ที่ให้คำแนะนำปรึกษา ตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อย่างดียิ่ง นอกจากนี้ยังได้รับความอนุเคราะห์จาก คุณไพจิตร สุทธิรางกูล เกษตรจังหวัดเชียงราย พร้อมทั้งหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ในสำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้ และขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้วิจัย ซึ่งไม่สามารถกล่าวนามได้ทั้งหมด ตลอดจนทุกท่านที่มีส่วนร่วมให้ปัญหาพิเศษฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกถึงพระคุณบิดา มารดา ผู้เป็นแรงใจสนับสนุนให้ผู้วิจัยทำปัญหาพิเศษสำเร็จ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณธนี บุญธรรม พร้อมด้วยนางสาวสุธินี บุญธรรม บุตรีของผู้วิจัยที่คอยให้กำลังใจ สนับสนุนให้ผู้วิจัยศึกษา และได้ทำปัญหาพิเศษสำเร็จตามความมุ่งหวัง

สุพจน์ บุญธรรม
พฤษภาคม 2542

สารบัญเรื่อง

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญเรื่อง	(8)
สารบัญตาราง	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาการวิจัย	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	8
การเคลื่อนย้ายแรงงาน	8
ปัจจัยซึ่งเป็นสาเหตุการเคลื่อนย้ายแรงงาน	12
ภารกิจและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร	18
ระบบส่งเสริมการเกษตรและองค์ประกอบ	26
แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น	27
ภาคสรุป	29
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	31
สถานที่ดำเนินการวิจัย	31
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	32
เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล	34
การทดสอบเครื่องมือ	35
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	36

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
การวิเคราะห์ข้อมูล	36
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	37
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	38
สถานภาพส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และหน้าที่รับผิดชอบของ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงราย	38
ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่มีต่อการเคลื่อน ย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม	43
ความคิดเห็นต่อสาเหตุของการเคลื่อนย้ายแรงงานภาค เกษตรกรรมไปสู่อาชีพอื่นเพื่อหารายได้เสริม	44
ความคิดเห็นต่อผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อ หารายได้เสริม	48
ความคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมที่มีผล ต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ	51
ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีผลต่อการฝึก อบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี	60
ความคิดเห็นทั่วไปต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม เพื่อหารายได้เสริม	64
ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรให้ สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม	67

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	69
สรุปผลการวิจัย	69
ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม	70
ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร	70
ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงาน	73
ข้อเสนอแนะ	74
ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย	74
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	76
บรรณานุกรม	77
ภาคผนวก	84
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	85
ภาคผนวก ข ประวัติผู้วิจัย	92

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างของประชากรในแต่ละกลุ่ม	33
2 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม	40
3 จำนวนและร้อยละของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจำแนกตามหน้าที่ รับผิดชอบ	42
4 ระดับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่มีต่อสาเหตุที่เกษตรกร เคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม	47
5 ระดับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่มีต่อผลการเคลื่อนย้าย แรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม	50
6 ระดับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต่อผลการเคลื่อนย้ายแรง งานภาคเกษตรกรรมต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ	56
7 ระดับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต่อผลการเคลื่อนย้ายแรง งานภาคเกษตรกรรมต่อการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี	62
8 ระดับความคิดเห็นทั่วไปของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต่อการเคลื่อนย้าย แรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม	66

บทที่ 1
บทนำ
(INTRODUCTION)

ประเทศไทยเศรษฐกิจส่วนใหญ่จะมาจากภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก ในอดีตที่ผ่านมาขบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยจะผูกติดกับภาคเกษตรกรรม ซึ่งการพัฒนาภาคเกษตรกรรมที่เกิดขึ้นนั้นมุ่งแต่จะขยายปริมาณผลผลิตเพื่อการส่งออกเป็นสำคัญ ทำรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศในช่วงปัจจุบันมากกว่าปีละ 2 แสนล้านบาทโดยตลอดระยะเวลา 10 ปี ที่ผ่านมา [2527-2536] นอกจากนี้ภาคเกษตรกรรมของไทยยังเป็นแหล่งผลิตอาหารที่เลี้ยงประชากรภายในประเทศ และยังเป็นแหล่งผลิตอาหารที่เลี้ยงประชากรในภูมิภาคต่างๆ ของโลกอีกด้วย (เอกชัย โอเจริญ และรุฉนันทน์ พานิชโยทัย, 2540: 1-3) จากข้อมูลสำมะโนการเกษตรเบื้องต้นปี พ.ศ.2536 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่ามีผู้ประกอบการเกษตรทั้งสิ้น 5,739,732 ครอบครัว (เฉลี่ย 5 คน/ครอบครัว) แยกเป็นประชากรผู้ประกอบการเกษตรทุกสาขา 28,698,650 คน และเป็นแรงงานรับจ้างการเกษตรอีก 534,130 คน/ครอบครัว (ซึ่งเป็นผู้ขายแรงงานอย่างเดียว ไม่ได้ประกอบอาชีพเกษตรเป็นของตนเอง) ดังนั้นเกือบร้อยละ 50 เป็นผู้ประกอบอาชีพการเกษตรหรือรับจ้างทำการเกษตร ซึ่งถือเป็นกลุ่มชนส่วนใหญ่ของประชากรของประเทศไทยทั้งหมด แต่ในภาพรวมเกษตรกรรมส่วนใหญ่ของประเทศยังคงยากจนเหมือนเดิม

การส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทยมีเป้าหมายมุ่งการพัฒนาชนบท เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ตลอดจนคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สำหรับกรมส่งเสริมการเกษตรในฐานะที่เป็นองค์กรหนึ่งของรัฐที่รับผิดชอบพัฒนาชนบทโดยใช้การเกษตรเป็นเครื่องมือ ได้ตระหนักถึงภารกิจหลักต่อการช่วยเหลือเกษตรกรในชนบทได้ นำระบบส่งเสริมการเกษตรหลายรูปแบบมาใช้พัฒนาการเกษตร ในปี 2520 ให้ดำเนินการโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทยโดยอาศัยเงินกู้จากธนาคารโลก เงินงบประมาณไทยสมทบและเงินช่วยเหลือจากยูเนสโกทั้งสิ้นประมาณ 2,530 ล้านบาทเพื่อดำเนินงานปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ (เอกชัย โอเจริญ และรุฉนันทน์ พานิชโยทัย, 2540: 62)

จากการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรที่ผ่านมาได้ทำให้สถานการณ์การพัฒนาการเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงในระดับที่น่าพอใจ ผู้รับประโยชน์จากการส่งเสริมการเกษตร คือ เกษตรกรในพื้นที่ได้รับบริการทั้งในด้านความรู้และปัจจัยการผลิตพื้นฐานที่จำเป็นอย่างหนึ่งถึงระบบรับข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยีทางการเกษตรเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทันเวลาและเกิดประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าได้มีการพัฒนาปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรมาโดยตลอดเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีข้อบกพร่องคือ ไม่สมบูรณ์ครบวงจรในกระบวนการดำเนินงาน จนกว่าจะมีการแก้ไขในทิศทางที่ถูกต้อง (วันณรงค์ เหล่าประดิษฐ์, 2540: 10)

ถึงแม้ว่าผลผลิตภาคเกษตรกรรมจะเพิ่มขึ้นก็ตามสาเหตุของความยากจนเกิดจากหลายประการ เช่น สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนไป กรณีปรากฏการณ์ของเอลนีโญที่ทำให้เกิดความแห้งแล้งไม่เป็นไปตามฤดูกาล มีการแข่งขันในด้านการผลิตและการตลาด ประกอบกับปัจจุบันสังคมโลกได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะในด้านอุตสาหกรรมตามเมืองใหญ่ๆ ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคระหว่างภาคเศรษฐกิจที่เด่นชัดยิ่งขึ้น ไม่มีการกระจายรายได้สู่ชนบท จึงทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริมในช่วงฤดูแล้งหรือนอกฤดูกาลเพาะปลูก โดยออกไปรับจ้างงานก่อสร้างตามโรงงานต่างๆ หรือประกอบอาชีพอื่น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน คงเหลือเฉพาะเด็กและคนชราเท่านั้นที่อยู่ในหมู่บ้าน ทำให้เกิดการย้ายแรงงานและเกิดผลกระทบทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมตามมา (สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงราย, 2540)

ปัญหาการวิจัย (Research Problem)

ในอดีตที่ผ่านมาขบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยจะผูกติดกับภาคเกษตรกรรม ซึ่งมุ่งแต่จะขยายปริมาณผลผลิตเพื่อการส่งออก ตามความต้องการและระดับราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลก วิธีดังกล่าวต้องเผชิญกับปัญหาประเทศคู่แข่งในการส่งออกสินค้าเกษตรและมาตรการกีดกันและจำกัดทางการค้าระหว่างประเทศ ทำให้แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นภาคเกษตรกรรม ประสบปัญหาการรักษาระดับความเจริญ

เติบโตของ เศรษฐกิจ ในเวลาต่อมาได้มีการทบทวนแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศใหม่โดยการมุ่งส่งเสริมการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมแทนการพัฒนาภาคเกษตรกรรม ในการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้าใช้วัตถุดิบในประเทศเป็นหลัก และในปีต่อๆ มาได้มุ่งสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตสินค้าเพื่อการส่งออกโดยให้ความสำคัญแก่อุตสาหกรรมต่างจังหวัดที่ต้องพึ่งพาการเกษตร การพัฒนาอุตสาหกรรมที่ผ่านมาทำให้มีการขยายตัวของเศรษฐกิจในระดับสูง และเกิดความต้องการแรงงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ประกอบกับในภาคเกษตรกรรมที่มีปัญหาเกษตรกรขาดความรู้ และขาดแคลนปัจจัยการผลิตในภาคเกษตร รวมทั้งพืชผลได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติต่างๆ ทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องต้องขวนขวายหารายได้ทางอื่นมาจุนเจือช่วยเหลือครอบครัวได้ จึงเป็นเหตุจูงใจให้เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานเข้ามาหางานทำและบางรายก็ย้ายถิ่นฐานเพื่อประกอบอาชีพในภาคธุรกิจต่างๆ อย่างต่อเนื่องตลอดมา

การเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมมีผลโดยตรงต่อระบบส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน ซึ่งระบบดังกล่าวเชื่ออำนวยให้เกษตรกรตำบลสามารถปฏิบัติงานและเยี่ยมเยียนเกษตรกรได้ตามวัน เวลา สถานที่ที่กำหนดไว้ และเป็นกลไกในการถ่ายทอดความรู้ ข้อมูล ข่าวสารไปสู่เกษตรกร โดยเฉพาะเกษตรกรผู้นำและเกษตรกรทั่วไปที่อยู่ในวัยแรงงาน แต่เมื่อเกษตรกรได้เคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมไปรับจ้างหรือประกอบอาชีพอื่น ทำให้มีเกษตรกรอีกจำนวนหนึ่งไม่ได้รับความรู้ ข้อมูล ข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จึงเป็นจุดอ่อนอย่างหนึ่งของระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (อานันต์ ดาไลดม, 2536: 4) ประกอบกับสถานการณ์การเกษตรในปัจจุบันที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม โดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรทำให้ขาดแรงงานภาคเกษตรมีผลต่อการผลิต การตลาดของสินค้าเกษตร ส่งผลต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน (เอกชัย โอเจริญ และ สุวพันธ์ พานิชโยทัย, 2540: 83) เพื่อที่จะได้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น จะได้นำมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขปรับระบบส่งเสริมการเกษตรให้สอดคล้องต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใคร่ศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงรายว่ามีความคิดเห็นอย่างไรต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมที่ทำให้เกษตรกรขาดความรู้และได้รับเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารไม่ทั่วถึง รวมทั้งข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร โดยเฉพาะระบบการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ และระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ควรจะปรับ

ปรุ่งและพัฒนาคำเนินงานให้สอดคล้องกับความคิดเห็นและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่
ส่งเสริมการเกษตรในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

(Objectives of the Study)

การศึกษาค้างนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้คือ

1. เพื่อทราบถึงสถานภาพส่วนบุคคล เศรษฐกิจและหน้าที่ที่รับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกี่ยวกับสาเหตุและผลของการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอและการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตร
3. เพื่อทราบถึงข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม

ขอบเขตของการวิจัย

(Scope of the Study)

1. การศึกษาค้างนี้ ได้จำกัดขอบเขตของการศึกษาไว้เฉพาะเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่ปฏิบัติงานในจังหวัดเชียงราย ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 104 คน จากประชากรทั้งหมด 140 คนที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม
2. การศึกษาค้างนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมในด้าน
 - 2.1 ระบบการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ
 - 2.2 ระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(Expected Results)

ผลการศึกษาครั้งนี้คาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานและบุคคลดังนี้

1. ผลของการวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารงานส่งเสริมการเกษตรที่จะนำไปเป็นแนวทางจะปรับปรุงการดำเนินงานให้เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติและศักยภาพของพื้นที่
2. สำนักงานเกษตรจังหวัดและสำนักงานเกษตรอำเภอ จะสามารถนำผลของการวิจัยในครั้งนี้ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการเกษตรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต
3. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจังหวัดเชียงราย สามารถนำเอาผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรให้เกิดความสอดคล้องและเหมาะสมกับเกษตรกร

นิยามศัพท์

(Definition of Terms)

การเคลื่อนย้ายแรงงาน หมายถึง การเคลื่อนย้ายการทำงานกิจกรรมด้านการเกษตรที่เคยดำเนินการในชนบทไปสู่ภาคการผลิตอื่นเพื่อหารายได้เสริมนอกภาคการเกษตรในท้องถิ่นอื่นเป็นการช่วยลดปัญหาและมีรายได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี

ปัจจัยการเคลื่อนย้ายแรงงาน หมายถึง สาเหตุที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกร ซึ่งประกอบไปด้วยปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด เช่น รายได้ พื้นที่ทำการเกษตร ทุนดำเนินการ การจัดการ สภาพดินฟ้าอากาศสังคมสิ่งแวดล้อม

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หมายถึง เจ้าหน้าที่งานการเกษตรและเจ้าหน้าที่การเกษตร สำนักงานเกษตรอำเภอที่ได้รับมอบหมายปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล มีหน้าที่ส่งเสริมการผลิตพืช การเลี้ยงสัตว์ และการประมง ถ่ายทอดความรู้และเทคนิคการผลิตด้านการเกษตรแผนใหม่ที่เหมาะสมแก่เกษตรกรรวม ทั้งการแก้ไขปัญหาด้านวิชาการและปัญหาขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ทั่วไป

ระบบส่งเสริมการเกษตร หมายถึง ระบบการปฏิบัติงานที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาเกษตรกรทั้งในด้านความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และการตัดสินใจวางแผนการผลิตที่มีประสิทธิภาพ สามารถแข่งขันในสถานการณ์การค้าเสรีและการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมีการกระจายอำนาจการบริหารงานส่งเสริมการเกษตรสู่ระดับภาค และจังหวัด เน้นการประสานงานอย่างใกล้ชิดระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมทั้งองค์กรในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีในการปฏิบัติงานตามนโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตร และพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมและมีศักยภาพที่จะปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรให้เป็นไปตามสถานการณ์และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกรทั้งในด้านรายได้และคุณภาพชีวิต

ความคิดเห็น (opinion) หมายถึง ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมระดับอำเภอเป็นการวัดความรู้สึก การประเมินบุคคล วัตถุ หรือแนวความคิด หรือการกระทำของบุคคล โดยอาศัยประสบการณ์เป็นเครื่องตัดสินใจ เป็นการแสดงความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรมีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมในระบบ 2 ด้าน คือ ระบบการปฏิบัติงานระดับอำเภอ และระบบถ่ายทอดเทคโนโลยี

การวัดความคิดเห็นผู้วิจัยจะสร้างข้อความเกี่ยวกับความคิดเห็น ซึ่งข้อความแต่ละข้อความจะมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบตามประสบการณ์ที่แต่ละคนได้ประสบมาโดยระบุว่า "เห็นด้วยอย่างยิ่ง" "เห็นด้วยมาก" "เห็นด้วยปานกลาง" "เห็นด้วยน้อย" "เห็นด้วยน้อยมาก" คำตอบแต่ละคำตอบผู้วิจัยจะกำหนดคะแนนดังนี้ คือ

1. เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลต่อการส่งเสริมการเกษตร 5 คะแนน
2. เห็นด้วยมากว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลต่อการส่งเสริมเกษตร 4 คะแนน
3. เห็นด้วยปานกลางว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลต่อการส่งเสริมเกษตร 3 คะแนน
4. เห็นด้วยน้อยว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลต่อการส่งเสริมเกษตร 2 คะแนน
5. เห็นด้วยน้อยมากว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลต่อการส่งเสริมเกษตร 1 คะแนน

ความเห็นจากคำตอบที่ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบจะถูกนำมาคิดคะแนน ค่าเฉลี่ยโดยมีเกณฑ์สำหรับการแปลผลในแต่ละด้านดังนี้

ช่วงคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
4.21-5.00 หมายถึง	เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลต่อการส่งเสริมการเกษตร
3.41-4.20 หมายถึง	เห็นด้วยมากกว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลต่อการส่งเสริมการเกษตร
2.61-3.41 หมายถึง	เห็นด้วยปานกลางว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลต่อการส่งเสริมการเกษตร
1.81-2.60 หมายถึง	เห็นด้วยน้อยกว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลต่อการส่งเสริมการเกษตร
1.00-1.80 หมายถึง	เห็นด้วยน้อยมากกว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลต่อการส่งเสริมการเกษตร

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

(REVIEW OF RELATED LITERATURE)

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความกระจ่างซึ่งปัญหา และดำเนินการวิจัยได้อย่างถูกต้องโดยครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

1. การเคลื่อนย้ายแรงงาน
2. ปัจจัยที่เป็นสาเหตุการเคลื่อนย้ายแรงงาน
3. ภาระกิจของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร
4. ระบบส่งเสริมการเกษตรและองค์ประกอบ
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น

การเคลื่อนย้ายแรงงาน

การเคลื่อนย้ายแรงงาน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสถานที่ของบุคคล ซึ่งได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่ทำมาหากินจากชนบทสู่ในเมือง หรือเพื่อการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากชาวนามาเป็นอาชีพอุตสาหกรรม หรือก่อสร้าง หรือเปลี่ยนแปลงจากอาชีพการเกษตรจากชนบทมาสู่อาชีพการเกษตรในเมือง (วิชนิกร เศรษฐรัฐ, 2528: 106) ทำนองเดียวกัน Sorokin *et al.* (1965: 502) ให้ความหมายว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานว่าเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งมีทั้งการเคลื่อนไหวจากระดับต่ำไปสู่ระดับสูงและเป็นการเคลื่อนไหวโยกย้ายที่ทำมาหากินจากชนบทสู่ในเมือง

ความพยายามในการที่จะอธิบายการเคลื่อนย้ายแรงงานให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายแรงงานในประเทศโลกที่สาม ซึ่งการเคลื่อนย้ายส่วนใหญ่จะมาจากภาคเกษตรกรรมในชนบทเข้าสู่ภาคการผลิตอื่นๆ ได้มีการศึกษาโดยอาศัยปัญหาพื้นฐานของประเทศเหล่านั้นที่มีการว่างงานในอัตราสูง มาอธิบายพฤติกรรมของการเคลื่อนย้ายที่เกิดขึ้น แนวคิดทฤษฎีที่ได้รับความสนใจและเป็นแนวทางในการศึกษาในเวลาต่อมาคือ แนวคิดที่อาศัยทฤษฎีแรงงานส่วนเกิน (labor surplus) มาอธิบายพฤติกรรมและที่เกิดขึ้น Lewis

(1954: 136-141) Eei and Ranis (1961: 533-565) ได้สร้างแบบจำลองการเคลื่อนย้ายแรงงานโดยกำหนดให้ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบทวิลักษณ์ (dualistic economy) ประกอบด้วยภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ในตัวเมืองเป็นภาคเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่ไม่มีการว่างงานและแรงงานที่ผลิตสูง แนวคิดนี้ได้อธิบายการเคลื่อนย้ายแรงงานที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากที่ภาคอุตสาหกรรมในตัวเมืองมีการขยายการลงทุนอย่างต่อเนื่องจากผลกำไรที่ได้รับมาจากผลผลิตรวมที่เพิ่มขึ้น และจากการลงทุนอย่างต่อเนื่องนี้จะทำให้เกิดความต้องการแรงงานเพิ่มขึ้น ประกอบกับไม่มีการว่างงานของภาคอุตสาหกรรมในตัวเมืองและระดับค่าจ้างในภาคเศรษฐกิจนี้สูง จะทำให้แรงงานส่วนเกินในชนบทเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมในที่สุด

อย่างไรก็ตาม ในประเทศกำลังพัฒนาจะมีปัญหาการว่างงานในตัวเมืองที่เป็นปัญหาเรื้อรังมานาน แรงงานส่วนใหญ่จะไม่สามารถกำหนดความคาดหวังจากค่าจ้างที่สูงในลักษณะถาวรได้ เพราะเมื่อแรงงานเคลื่อนย้ายเข้าสู่ตลาดแรงงานในเมืองเขาอาจจะกลายเป็นผู้ว่างงานในตัวเมืองได้

เกษตรกรที่เดินทางไปหางานทำในแหล่งอื่น ส่วนใหญ่ไม่ได้มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าว่าจะไปทำงานอะไร เนื่องจากขาดแหล่งข้อมูลข่าวสารทำให้เกษตรกรบางคนต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปหางานทำ บางคนต้องเอาที่นาไปจำนอง จำนำ โดยไม่รู้ว่าจะมีโอกาสได้ทำงานอะไรหรือไม่ ส่วนคนที่ได้งานทำแล้วก็อาจเป็นงานที่ตนไม่มีความถนัดหรือไม่ตรงกับความรู้ความชำนาญที่ตนมีอยู่ นายจ้างเองก็อาจได้จ้างแรงงานที่ไม่ตรงกับลักษณะงาน ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการขาดหน่วยงานซึ่งควรมีบทบาทส่งเสริมให้แรงงานภาคเกษตรกรรมในชนบทได้เล็งเห็นความสำคัญในกิจกรรม และระบบการผลิตภาคเกษตร ที่จะสามารถทำให้เกษตรกรสามารถอยู่ได้โดยไม่ต้องเสี่ยงกับภาวะเศรษฐกิจของตลาดที่ผันผวนไม่แน่นอน (วิทยา เจียรพันธุ์ และคณะ, 2536: 1-2)

ภาคเกษตรของไทย ยังมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นแหล่งผลิตอาหารเลี้ยงประชากรภายในประเทศเป็นความมั่นคงทางด้านอาหารของประเทศและภูมิภาคต่างๆ ของโลก นำเข้ารายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศถึงปีละ 2.3 แสนล้านบาท และยังมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งรองรับแรงงานมากกว่าร้อยละ 60 ของประเทศ ซึ่งแสดงว่า ภาคเกษตรมีความสำคัญต่อประเทศไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม การเจริญเติบโตของระบบ

เศรษฐกิจผ่านกลไกการเคลื่อนย้ายแรงงานนั้น สอดคล้องกับการศึกษาการกระจายรายได้ของ Kuznets (1955: 1-28) ที่กล่าวว่า "ในระยะเริ่มแรกของการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศต่าง ๆ จะประสบปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันมากขึ้น แต่เมื่อประเทศได้พัฒนามีความเจริญเติบโตถึงระดับหนึ่งแล้ว ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้จะเริ่มลดน้อยลง" ซึ่งดังกล่าวนี้สามารถตีความได้ว่า การที่เศรษฐกิจมีการขยายตัวในอัตราสูงทำให้เกิดความต้องการแรงงานมากขึ้นในขณะที่การลดลงของอัตราการเกิดของประชากรทำให้อุปทานของแรงงานเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง ดังนั้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอัตราที่สูงและการลดลงของอัตราการเกิดจะช่วยเป็นแรงผลักดัน ให้ค่าจ้างแรงงานเพิ่มสูงขึ้นในระยะยาว อนึ่งการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคการผลิตอื่น เป็นการเคลื่อนย้ายของแรงงานจากภาคการผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มต่ำไปยังภาคการผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มสูง ทำให้ประสิทธิภาพการผลิตของแรงงานสูงขึ้น ค่าจ้างแรงงานก็จะเพิ่มมากขึ้น และจะมีผลทำให้การกระจายรายได้มีความเป็นธรรมขึ้นแต่จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นยังไม่มีผลช่วยให้การกระจายรายได้ดีขึ้น เนื่องจากการขยายตัวภาคอุตสาหกรรมรวดเร็วเกินไป ทำให้แรงงานเคลื่อนย้ายตัวออกจากภาคเกษตรกรรมในอัตราที่รวดเร็ว

การอพยพแรงงานของเกษตรกรเพื่อไปทำงานหารายได้นอกภาคการเกษตรในท้องที่อื่นได้ส่งผลกระทบต่อระบบส่งเสริมการเกษตรหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นรายได้ สินค้า ผลผลิต และความเป็นอยู่ของครอบครัว โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เพิ่มขึ้นและเน้นการผลิตโดยใช้ทุนและเครื่องจักร และมีการขยายการผลิตในเชิงพาณิชย์ให้มีขนาดใหญ่ยิ่งขึ้น การผลิตแบบพอเพียงและระบบการทำนาแบบเก่าที่อาจถูกขจัดออกไปความจำเป็นที่จะจ้างแรงงานรับจ้างในชนบทจะลดน้อยลงผลก็คือชาวนา ชาวไร่ จำนวนหนึ่งต้องย้ายถิ่นออกจากชนบท โดยเฉพาะชาวไร่ ชาวนา ขนาดเล็กที่ไม่สามารถผลิตเพื่อการแข่งขันในเชิงพาณิชย์ขนาดใหญ่ที่มีการเน้นหนักในการใช้ทุน และเครื่องจักรได้ Gilbert and Gugler (1982) มีความเห็นว่าปัจจัยอีกอันหนึ่งสืบเนื่องมาจากผลกระทบของการขยายตัวของเมือง (urbanization) และความไม่เสมอภาคที่เกิดจากขบวนการพัฒนาของรัฐบาล ซึ่งภาคอุตสาหกรรมในเมืองจะมีอำนาจทางเศรษฐกิจ แข็งแกร่งยิ่งขึ้น ในขณะที่ภาคเกษตรกรรมในชนบทกลับอ่อนแอลงเรื่อยๆ อันเป็นผลส่งเสริมให้ภาคอุตสาหกรรมในเขตเมืองยังเป็นศูนย์กลางของระบบเศรษฐกิจ โดยที่มีภาคเกษตรกรรมในชนบทเป็นเพียงบริวารเท่านั้นเอง การแก้ไขปัญหานี้ควรจะมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมในครัวเรือนมากกว่า เพราะในชนบทมิใช่มี

เพียงแต่การทำไร่ ทำนา เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีภารกิจงานนอกภาคเกษตร ซึ่งส่วนมากจะอยู่ในรูปของการทำอุตสาหกรรมพื้นบ้าน รวมไปถึงการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่ผลิตขึ้นภายในท้องถิ่น อีกทั้งน่าจะมีการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตในรูปของการทำกิจกรรมหลาย ๆ อย่างควบคู่กันไปในรูปแบบของไร่นาสวนผสมโดยมีทางเลือกให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อให้มีรายได้อย่างต่อเนื่องตลอดปีและลดต้นทุนการผลิต เป็นการช่วยลดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมอีกทางหนึ่งด้วย ถ้าหากในชนบทนั้นปราศจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานนอกภาคเกษตรกรรมก็มีแนวโน้มว่า จะมีการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากภาคเกษตรกรรมในชนบทมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเกษตรกรที่ไร้ที่ทำกินและครัวเรือนเกษตรกรที่จะทำงานเพื่อหารายได้เสริมในช่วงฤดูแล้งหรือนอกฤดูกาลเพาะปลูก

จากประเด็นต่างๆ ที่กล่าวมาพอที่จะสรุปได้ว่ามูลเหตุพื้นฐานที่ทำให้แรงงานตัดสินใจเคลื่อนย้ายมาจากข้อจำกัดที่ว่ารายได้ทั้งหมดของเกษตรกรผูกติดอยู่กับชนิด และกิจกรรมการผลิตสินค้าเกษตรอันเป็นสินค้าขั้นปฐม และปริมาณของผลผลิตที่อยู่ภายใต้ความต้องการของตลาดเป็นหลัก ดังนั้นความเสี่ยงที่เกษตรกรต้องเผชิญอยู่ตลอดเวลาก็คือ ความเคลื่อนไหวของระดับราคาสินค้าในตลาดโลกจะเป็นตัวกำหนดปริมาณ คุณภาพ และชนิดของสินค้า ซึ่งการผลิตสินค้าเกษตรต้องอาศัยสภาพดินฟ้าอากาศที่เหมาะสม ปราศจากโรคแมลง และปลอดภัยต่อผู้บริโภคด้วย เมื่อปัจจัยเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปก็จะส่งผลกระทบต่อรายได้ในภาคเกษตรกรรมทำให้ไม่มีความมั่นคง ดังนั้น เกษตรกรจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงความเสี่ยงในเรื่องระดับราคานี้ได้ การหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับปริมาณผลผลิตรัฐบาลโดยเจ้าหน้าที่จะต้องเข้ามาช่วยเหลือและแก้ไขโดยตลอดไม่ว่าจะเป็นเรื่องของระบบชลประทาน การให้ความรู้แก่เกษตรกร การให้ความรู้แก่เกษตรกร การให้ความช่วยเหลือในด้านวัสดุปัจจัยต่างๆ แม้แต่การเกิดภัยพิบัติ น้ำท่วม ฝนแล้ง แมลงระบาด การพัฒนาเกษตรกรให้เกิดความชำนาญเฉพาะทาง การใช้ที่ดินอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด การให้เกษตรกรมีทางเลือกและมีส่วนร่วม ก็เป็นทางหนึ่งที่จะช่วยให้เกษตรกรได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเพราะ เป้าหมายในการพัฒนาชนบท ได้แก่ การแก้ไขปัญหาความยากจน (poverty) ของเกษตรกรในชนบททั้งนี้เพื่อความพึงพอใจในระดับรายได้ที่มั่นคงและการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงต่างๆ

ปัจจัยที่เป็นสาเหตุการเคลื่อนย้ายแรงงาน

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดของชาวชนบทไทย ได้แก่ ปัญหาความยากจน ซึ่งมีพื้นฐานมาจาก ประการแรก เกิดจากการขาดแคลนปัจจัยการผลิตในภาคเกษตร ได้แก่ พันธุ์พืช เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช สินเชื่อการเกษตร กรรมสิทธิในที่ดินถือครอง ฯลฯ ประกอบกับความด้วยการศึกษาจึงส่งผลในทางลบต่อประสิทธิภาพในการผลิตทางการเกษตร ประการที่สอง ปัญหาด้านการตลาดชาวชนบทส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นเกษตรกรขาดความรู้ในด้านการตลาดเมื่อผลิตได้ผลแล้วไม่รู้ว่าจะนำไปขายที่ไหน และถึงขายได้ก็ถูกกดราคา (วิทยา เจียรพันธ์ และอรุณวรรณ วงศ์มณีโรจน์, ไม่ระบุปีพิมพ์: 5)

ปัจจัย หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวกำหนดให้เกษตรกรอพยพ เช่น เวลา สถานที่ และกิจกรรม ซึ่งบุญเลิศ ศุภติลก และคณะ (2524: 168) กล่าวว่า การย้ายโดยอาศัยระยะเวลา เป็นการย้ายถิ่นตามฤดูกาล ซึ่งหมายถึงการย้ายถิ่นของผู้ประกอบการทางการเกษตรที่ย้ายไปทำงานที่อื่นชั่วคราว ในช่วงฤดูว่างงาน ส่วนการย้ายโดยอาศัยปัจจัยทางสถานที่เป็นการย้ายถิ่นระหว่างประเทศและการย้ายถิ่นภายในประเทศ สำหรับการย้ายถิ่นเพื่อดำเนินกิจกรรมนั้น เป็นการย้ายเพื่อไปหางานทำหรือไม่ดำเนินกิจกรรมตามความสมัครใจหรือตามความชำนาญของตนเอง

การเคลื่อนย้ายถิ่น เป็นประสบการณ์ของการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของบุคคล เป็นหนทางของการแสวงหาสถานภาพของชีวิตที่ดีกว่าถิ่นดั้งเดิม จากงานศึกษาวิจัยต่างๆ พบว่า มีสหสัมพันธ์ในทางบวกของการย้ายถิ่นกับการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจอยู่เสมอ ดังที่ Ravenstien (1989) ได้กล่าวไว้ว่า "การย้ายถิ่น หมายถึง ชีวิตและความก้าวหน้า ประชากรที่อยู่นิ่ง คือความล้าหลัง" ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญใจ เลอจันทร์ (2514) และฉิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ (2524) ซึ่งพบว่า การย้ายถิ่นเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อชาวชนบทที่อพยพมาทำงานในเมืองในระยะแรก ส่วนมากเป็นงานประเภทที่ใช้แรงงานคือ ประเภทรับจ้าง กรรมกร ซึ่งเป็นงานที่ไม่ต้องใช้ความรู้ความสามารถมากนัก ส่วนงานที่ต้องใช้ความรู้และทักษะชาวชนบทก็ทำไม่ได้ เพราะมีความรู้ต่ำและไม่มีทักษะมาก่อน ถ้าพิจารณาเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของผู้อพยพมาในกรุงเทพฯ แล้ว จะพบว่า ระยะแรกจะมาอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูง ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณแหล่งเสื่อม

โทรมเพราะเป็นย่านที่เสียค่าใช้จ่ายต่ำ เหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจของผู้ยากจน ฌรัฐชย สันติสุข (2525: 16) ทำการศึกษาและให้ข้อสรุปว่า ผู้อพยพจากชนบทส่วนมากเป็น เกษตรกรชั้นเล็กและยากจนที่มีปัญหาทางการเงิน ปัญหาที่ผู้อพยพเหล่านี้คิดวิตกกังวล อยู่ตลอดเวลา คือ เมื่ออพยพหรือเดินทางเข้าไปในเมืองแล้วตนจะได้งานประเภทใด เมื่อใดจึง จะได้งานทำ จะไปอยู่ที่ไหนอย่างไร ถิ่นที่อยู่เป็นอย่างไร เพื่อนร่วมงานและเพื่อนบ้านเป็น อย่่างไร ตนจะปรับตัวอย่างไร

เกษตรกรชั้นเล็กและยากจนในชนบทเป็นกลุ่มที่มีปัญหาทางอาชีพมากที่สุด เนื่องจากมีขนาดถือครองที่ดินเพื่อการผลิตน้อย เกษตรกรชั้นเล็กและยากจนส่วนใหญ่จึงต้อง ทำงานรับจ้างบางเวลาเพื่อหารายได้นอกภาคการเกษตรมาจุนเจือครอบครัว ยังมีที่ดินถือ ครองขนาดเล็กเท่าไรก็ยิ่งต้องพึ่งรายได้จากนอกภาคการเกษตรที่ส่วนใหญ่คือ งานรับจ้าง เป็นสัดส่วนเพิ่มขึ้นเท่านั้น งานรับจ้างส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับเวลาและฤดูกาล เช่น ทำนา ทำไร่ งานก่อสร้างที่เป็นงานถาวรในไร่ขนาดใหญ่ หรือในโรงงานหัตถกรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ก็มี แรงงานประเภทอพยพจากชนบทเข้าไปเป็นแรงงานรับจ้างในเมือง (วิทยากร เชียงกูล, 2525: 24, 28)

วิทยากร เชียงกูล (2525: 29) ให้ความเห็นว่า แรงงานจากชนบทอพยพเข้าไปหา งานทำในเมืองด้วยสาเหตุหลายประการ ไม่ได้มาจากการเพิ่มของประชากรเพียงอย่างเดียว ประเด็นที่สำคัญคือ การที่ความสัมพันธ์ทางการผลิตในชนบท (ผู้เช่า, ลูกหนี้เงินกู้) เป็นตัว ชัดขวางการพัฒนาพลังการผลิต ทำให้ภาคเกษตรไม่สามารถเติบโตพอที่จะจ้างคนเพิ่มได้มาก กว่านี้ ทั้งผลตอบแทนที่ได้รับจากการเกษตรก็ต่ำมาก ทำให้คนต้องดิ้นรนชวนขายออกไปทำ งานนอกภาคเกษตร โดยเฉพาะแรงงานหนุ่มสาวได้อพยพเข้ามาทำงานในโรงงาน สถาน ประกอบการต่างๆ ในเมือง เป็นคนใช้ตามบ้าน แม้กระทั่งเป็นผู้หญิงขายบริการทางเพศใน รูปแบบต่างๆ จำนวนมาก เหตุผลหลักก็คือ ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ เหตุผลประการต่อมา คือ การแผ่ขยายของทุนนิยม ทำให้ค่านิยมในความต้องการบริโภคสินค้า การมีชีวิตที่สนุก สนานในเมืองมีเพิ่มขึ้น

จากแนวคิดทฤษฎีของการเคลื่อนย้ายแรงงาน Ravenstein ได้ศึกษากระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานที่เกิดขึ้นโดยใช้ปัจจัยผลักและปัจจัยดึง (push-pull hypothesis) มาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยอาศัยสมมติฐานที่ว่า การเคลื่อนย้ายแรงงานจะเกิดจากปัจจัยผลักและปัจจัยดึง ซึ่งปัจจัยผลักหมายถึงปัจจัยกดดันที่ทำให้แรงงานต้องละทิ้งถิ่นที่อยู่เดิม ส่วนปัจจัยดึงคือ ปัจจัยที่ชักนำหรือดึงดูดแรงงานให้เข้าสู่พื้นที่เป้าหมายจากข้อสรุปของการศึกษา พบว่าสาเหตุที่แรงงานเคลื่อนย้ายมาจากปัจจัยผลักในพื้นที่ต้นทางมากกว่าปัจจัยดึงในพื้นที่เป้าหมาย โดยที่กระบวนการเคลื่อนย้ายจะเป็นการโยกย้ายระยะทางสั้นๆ ในช่วงแรกและจะถูกดึงเข้าสู่ตัวเมืองอย่างรวดเร็ว และปริมาณการเคลื่อนย้ายจะหมดไปเมื่อการขยายตัวของเมืองได้แผ่กว้างออกไปครอบคลุมพื้นที่ชนบทนั้น บทวิพากษ์ของการศึกษาการเคลื่อนย้ายแรงงานในแนวทางทฤษฎีปัจจัยผลักและปัจจัยดึงนี้ก็คือ Lee ผู้ศึกษาได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยผลัก ในพื้นที่ต้นทางจนละเลยลักษณะเด่นของปัจจัยดึงในพื้นที่เป้าหมาย ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของแรงงาน การพัฒนาทฤษฎีการเคลื่อนย้ายแรงงานในเวลาต่อมาได้ให้ความสำคัญของปัจจัยดึงในพื้นที่เป้าหมายมากขึ้น และพัฒนาเป็นแนวคิดทฤษฎีแรงดึงดูด (gravity model)

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2530: 40) ได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร เรื่อง "การศึกษาการเปลี่ยนแปลง: ความเป็นเมือง การเติบโตของเมืองและการย้ายถิ่น" พบว่า ในช่วงปี 2518-2523 ภาคที่มีบทบาทต่อการย้ายถิ่นเข้ามากที่สุด ได้แก่ภาคกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล ในด้านปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการย้ายถิ่นระดับจังหวัดพบว่า ระดับคุณภาพชีวิต ความสะดวกทางด้านการคมนาคม การรับฟังข่าวสารและการมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการย้ายถิ่นออกมากขึ้น ในด้านการย้ายเข้า ปัจจัยที่ส่งเสริมหรือดึงดูดให้มีการย้ายเข้า คือ ระดับของรายได้และตัวแปรที่บ่งชี้คุณภาพของชีวิต

จากงานวิจัยเรื่อง "การอพยพของประชากรในประเทศไทย" ของศาสตราจารย์ มาเรียน ไมน์คอส ซึ่งได้ดำเนินการในปี พ.ศ. 2500 ถึงแม้จะเป็นงานวิจัยที่ทำมากกว่า 30 ปีแล้วก็ตาม แต่พบว่าเป็นจริงอยู่ส่วนใหญ่ จึงได้รับการอ้างอิงและใช้ประโยชน์ทางวิชาการจนถึงปัจจุบัน งานวิจัยดังกล่าวพูดถึงสาเหตุของการอพยพ ปรากฏอย่างชัดเจนว่ามีสาเหตุจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยพบว่าเกือบร้อยละ 80 ของผู้อพยพเดินทางเข้ามากรุงเทพมหานครเพื่อหางานทำ อีกร้อยละ 15 เพราะภูมิลำเนาของผู้อพยพขาดแคลนอาหารหรือไม่

สามารถที่จะทำการเพาะปลูกข้าวได้ ที่เหลือซึ่งน้อยกว่าร้อยละ 10 ให้เหตุผลอื่นๆ เช่น เพื่อเชื่อมเยียนญาติพี่น้องเพื่อชมพระนครและเพื่อธุรกิจการงานต่างๆ (ไพศาล ชัยมงคล และคณะ, 2529: 10)

ส่วนการศึกษาของ Thavomjit (1973) เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของการย้ายถิ่นกับปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดัน อาทิ ความแตกต่างของรายได้ที่เกิดจากการทำงาน ผลกระทบของความเป็นเมือง ความกดดันของพื้นที่ทำกิน ความแตกต่างของภูมิภาค โดยใช้ข้อมูลจากทะเบียนราษฎร กรมการปกครองร่วมกับข้อมูลการสำมะโนประชากรปี 2506 และ 2511 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ผลการศึกษาสรุปได้ว่าปัจจัยดึงดูด คือ ความแตกต่างของรายได้ที่เกิดจากการทำงานและผลกระทบของความเป็นเมือง มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครมากกว่าปัจจัยผลักดัน

การศึกษาที่ใช้แนวคิด Neo-Classics นั้นมีเพียง Charsombuti (1978) เท่านั้น ที่ศึกษากระบวนการย้ายถิ่นภายในประเทศ โดยมุ่งเน้นการกระจายแรงงานระหว่างภาคเกษตรกรรมกับภายนอกเกษตรกรรม ซึ่งใช้ข้อมูลการสำรวจแรงงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และการสำรวจตลาดแรงงานและจัดการกำลังแรงงาน ผลของการศึกษาพบว่า การลงทุนในภาคอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้นจะดึงดูดแรงงานในภาคเกษตรกรรมให้เคลื่อนย้ายเข้าไปสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้นด้วย และการศึกษาที่เพิ่มขึ้นของแรงงานจะทำให้เกิดโอกาสต่างๆ ในงานนอกภาคเกษตรกรรมสูงขึ้น อันหมายถึงโอกาสที่จะได้งานทำในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น

ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการอพยพสามารถแบ่งได้ 2 ประเภทคือ ปัจจัยผลักดัน และปัจจัยดึงดูด (รัชนีกร เศรษฐ, 2528: 109-110) ซึ่งครอบคลุมถึงสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมดังนี้

ก. ปัจจัยผลักดัน (Push Factors) หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้ชาวชนบทต้องละทิ้งถิ่นเดิมเพื่อไปอาศัยอยู่ในเมืองนั้นมักจะเป็นสาเหตุผลักดันจากชนบทมากกว่าสาเหตุดึงดูดของเขตเมือง ซึ่งหมายถึงว่าในชนบทมีสภาวะบางประการที่ไม่เป็นที่พึงพอใจของชาวชนบทจนต้องละทิ้งถิ่นที่อยู่และอาชีพเดิม เข้าไปสู่โลกใหม่ที่ไม่มีความคุ้นเคยมาก่อน สภาวะดังกล่าวได้แก่

1) ระดับการครองชีพ ตัวแปรด้านเศรษฐกิจ นับว่าเป็นตัวสำคัญยิ่งต่อการอพยพแรงงานของประชากรชนบท ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมานานแล้วว่าเมื่อระดับการครองชีพชนบทต่ำลงคนในชนบทจะอพยพออกจากถิ่นเดิมเพื่อโอกาสในเชิงเศรษฐกิจ

2) พื้นที่การเกษตร เนื่องจากอัตราการเพิ่มของประชากรตามธรรมชาติค่อนข้างสูง แต่จำนวนที่ดินทำกินไม่เพิ่มเป็นผลทำให้พื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรลดลงตามลำดับ ทั้งยังทำให้ผลผลิตของเกษตรกรลดลงด้วย ซึ่งเป็นสิ่งกีดกันทำให้ชาวชนบทต้องเกิดการอพยพไปทำที่อื่น

3) สภาพภูมิอากาศทางธรรมชาติ การทำการเกษตรในชนบทจำเป็นต้องอาศัยน้ำฝน หากปีไหนฝนแล้ง ผลผลิตทางการเกษตรจะได้น้อย บางครั้งฝนตกมากเกินไปจนน้ำท่วมผลผลิตในปีนั้นต้องสูญเสีย เกษตรกรซึ่งทนต่อผลกระทบอันเกิดจากปัจจัยผลักดันทางธรรมชาติก็ไม่อาจควบคุมได้จำเป็นต้องละทิ้งพื้นฐานกันไป (นิพนธ์ เทพวัลย์, 2523: 246) ในทำนองเดียวกัน ฌ็องส์ เล็งประชา (2535: 160-160) กล่าวว่า ปัจจัยทางสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติที่ไม่เหมาะสม เป็นต้นว่าความแห้งแล้ง ภัยธรรมชาติอาจเป็นสาเหตุของปัญหาทางสังคมได้

Horton and Leslie ในสุพัตรา สุภาพ (2535: 89) พบว่า ชาวชนบทมีชีวิตขึ้นอยู่กับธรรมชาติซึ่งถ้าปีใดดินฟ้าอากาศดี ผลผลิตมากชาวชนบทก็มีโอกาสซื้อหาสิ่งที่ตนต้องการได้ แต่ถ้าปีใดฝนไม่ตกผลผลิตน้อยชาวนาก็ทุกข์ยากอาจจะเป็นหนี้สิน และเป็นการทำให้ทุนรอนในปีต่อ ๆ ไป ลดน้อยลง และสุพัตรา สุภาพ (2535: 90) ยังกล่าวว่าความแห้งแล้งของชนบทเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเกษตรกรต้องใช้น้ำในการประกอบอาชีพไม่ว่าจะเป็นการทำนาทำไร่ เลี้ยงสัตว์ รวมทั้งแหล่งคมนาคมขนส่งสินค้าต่างๆ ฉะนั้นการชลประทานจึงเป็นหัวใจสำคัญของเกษตรกรรม รัฐควรอุดหนุนส่งน้ำให้ถึงที่ดินของเกษตรกรเพื่อปลูกพืชผลและประกอบอาชีพต่างๆ ได้ตลอดปี และเป็นผลทำให้เกษตรกรในชนบทหลีกการอพยพเข้าไปทำงานที่อื่นได้อีกทางหนึ่ง

4) ทุนดำเนินกิจกรรมด้านการเกษตร การดำเนินการทางด้านการเกษตรนั้นทุนหรือสินเชื่อเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง จิตร ชำของ (2526: 133) กล่าวว่า ในการทำฟาร์ม แม้ว่าจะมีปัจจัยของธรรมชาติเอื้ออำนวยให้มีค่าใช้จ่ายหรือมีผลตอบแทนสูง แต่ในระยะยาวความต้องการเงินมาลงทุนจะเพิ่มมากขึ้น เพราะเมื่อใช้ไปนานๆ ที่ดินเสื่อมคุณภาพจึงจำเป็นต้องจัดหาพืช สัตว์ พันธุ์ใหม่ ที่ให้ผลตอบแทนและความต้องการสูงความสามารถ

ของเกษตรกรในการเพิ่มผลผลิตต่อไป เพิ่มประสิทธิภาพใช้แรงงานการทำกิจกรรมต่างๆ มาทำการผลิตร่วมกันในฟาร์มเป็นสิ่งที่ต้องใช้เงินและสินเชื่อในรูปแบบต่างๆ ด้วย โดยเฉพาะเกษตรกรไทย ซึ่งมีที่ดินถือครองโดยเฉลี่ยมีขนาดเล็ก ประสิทธิภาพการผลิตต่ำอันเนื่องมาจากบริการด้านเอื้ออำนวยการผลิตมีไม่เพียงพอ และความไม่มั่นคงความต้องการสินเชื่อยังมีมากขึ้น (จิตร ชำของ, 2526: 133)

แต่สินเชื่อเพื่อการเกษตรไม่ได้รับความสำคัญจากรัฐบาลและธนาคารพาณิชย์ในสมัยก่อนๆเท่าที่ควร แม้ความสนใจที่เกิดขึ้นในธนาคารพาณิชย์นั้นก็ตามเกิดจากผลกระทบภายนอกมากกว่าเกิดจากน้ำใจจริงของธนาคาร หรือแม้แต่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) เอง เวลากู้ยืมเงินมาจากต่างประเทศในอัตราดอกเบี้ยเพียงร้อยละ 3.4 ต่อปี และมีระยะปลอดหนี้เป็นเวลานาน แต่กลับเอามาให้เกษตรกรกู้ต่อโดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี คูณวิเศษแล้วจะเห็นว่าธนาคารมีรายได้จากเกษตรกร 2-4 เท่าตัว แหล่งเงินทุนสำหรับดำเนินการทางด้านการเกษตรนั้นนอกจากจะมาจากสถาบันการเงินของรัฐและเอกชนแล้ว ยังมีสถาบันการเงินอีกหลายแห่งที่ให้เกษตรกรกู้ยืม

จากสถิติของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2521: 35) รายงานว่าในบรรดาแหล่งสินเชื่อทั้งที่เป็นสถาบันและไม่เป็นสถาบันนั้น เกษตรกรต้องการติดต่อกับแหล่งซึ่งเป็นสถาบันมากที่สุด ร้อยละ 64 อีกร้อยละ 36 นั้นกู้จากแหล่งที่เป็นสถาบันจากแหล่งที่ไม่เป็นสถาบันเกษตรกรโดยกู้จากญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้านมากที่สุด

ข. ปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) รัชนีกร เศรษฐ (2528: 118) ระบุว่า ปัจจัยดึงดูดคือ ปัจจัยที่สามารถดึงดูดให้ผู้อพยพเข้ามาอยู่ในเมือง โดยเฉพาะกรุงเทพฯ ซึ่งประกอบด้วย

1) ด้านเศรษฐกิจ

- อัตราค่าจ้างแรงงานในเมืองสูง: วารสารเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงเทพ (2523: 256) กล่าวว่า ในเมืองให้โอกาสที่จะทำงานได้มากกว่าอัตราค่าจ้างสูงกว่าที่เคยได้รับในชนบท แม้ว่าผู้อพยพจากชนบท จะไร้ฝีมือและไม่มีการวางแผนล่วงหน้ามาก่อนว่าจะทำงานประเภทไหนได้ แต่เมื่อมีชนิดของงานให้เลือกมาก ก็สามารถทำได้โดยแทบไม่ต้องเลือกโดยได้รับค่าจ้างแรงงานสูงกว่าชนบทก็พอใจแล้ว เมื่อปี 2521 สำนักงานสถิติแห่งชาติได้

สำรวจการโยกย้ายถิ่นฐานเข้าไปในกรุงเทพฯ (ใน ราชันีกร เศรษฐกิจ, 2528: 119) พบว่ามีผู้อพยพย้ายถิ่นเพราะเหตุผลทางเศรษฐกิจคือ เพื่อหางานทำค่อนข้างสูง มีถึงร้อยละ 63 และร้อยละ 83 ของจำนวนดังกล่าวเป็นแรงงานเฉพาะฤดูกาลในฤดูที่ทำนาไม่ได้

2) ด้านสังคมและสภาพแวดล้อม

- คำชักชวนจากญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง: ราชันีกร เศรษฐกิจ (2528: 119) กล่าวว่า ญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง ซึ่งอพยพเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่อยู่ก่อนแล้ว เมื่อกลับไปเยี่ยมบ้านมักจะชักชวนชาวชนบท อพยพเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่บ้างคนในชนบทที่สนใจ ก็อพยพตามออกมาเพราะความไว้น้ำใจเชื่อใจผู้ชักชวน

จากการศึกษาของ สุวัลลีย์ เปี่ยมปิติ (2526: 116) พบว่า สาเหตุของการอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากรชนบทคือ สภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลผลักดันให้ผู้ย้ายถิ่นจากชนบทสู่กรุงเทพฯ โดยเฉพาะการย้ายถิ่นฐานชั่วคราวหรือการย้ายถิ่นฐานตามฤดูกาล ที่ไม่สามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้ เช่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สาเหตุที่อพยพเข้ากรุงเทพฯ ที่สำคัญที่สุดคือ การประกอบอาชีพ ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 44.70 ตอบว่า การทำมาหากินผืดเคืองหรือทำนา ทำไร่ไม่ได้ผล ไม่มีพื้นที่ทำการเกษตรเป็นของตนเอง ร้อยละ 15.90 ไปหางานทำที่มีรายได้ดีกว่าร้อยละ 32.80 ที่เป็นเช่นนี้เพราะประชากรร้อยละ 80 มีอาชีพทางด้านเกษตร ซึ่งจำเป็นต้องมีชีวิตขึ้นอยู่กับความผันแปรของธรรมชาติ ดังนั้นเมื่อเกิดฝนแล้ง น้ำไม่เพียงพอแก่การประกอบอาชีพการเกษตรหรือผลผลิตราคาต่ำ จึงก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจทางด้านอื่น ๆ ตามมา จำเป็นต้องย้ายถิ่นที่อยู่ไปเพื่อหางานทำที่มีรายได้ดีกว่า

ภารกิจและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

ในการส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลมีภารกิจและหน้าที่ที่รับมอบหมาย ที่จะต้องออกไปแนะนำช่วยเหลือเกษตรกรในตำบลที่รับผิดชอบเป็นประจำและสม่ำเสมอ นับได้ว่าเป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมที่ปฏิบัติตนใกล้ชิดกับเกษตรกรมากที่สุด จึงเรียกกันทั่วไปว่า "เกษตรตำบล" หรือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่จะนำการเปลี่ยนแปลงเกษตรกรให้บังเกิดผลสำเร็จตามนโยบาย และเป้าหมายของการส่งเสริม

เสริม (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2523: 1) และวิรัชญ์ คงคะจันทร์ (2530: 374-375) ให้ความเห็นว่า บทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร คือการช่วยเหลือเกษตรกร สร้างความคิด และตัดสินใจที่ดี โดยการติดต่อสื่อสาร และจัดข้อเสนอแนะซึ่งเกษตรกรต้องการให้เกษตรกรพบกับความเป็นจริง บทบาทที่สำคัญของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร ดิเรก ฤกษ์น่าย, (2524: 42-43) กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรไว้ดังนี้

1. เป็นผู้ชี้แนะเกษตรกรในเรื่อง
 - 1.1 การตัดสินใจเลือกปัจจัยการผลิต
 - 1.2 การลดความเสี่ยงในการประกอบการ
 - 1.3 การนำเอาทรัพยากรและพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนไปใช้หมุนเวียนให้บังเกิดผล
2. เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในลักษณะที่เข้าใจง่ายและปฏิบัติตามอย่างบังเกิดผล
3. กระตุ้นให้เกษตรกรรู้จักปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของตน
4. เป็นผู้กระตุ้นให้เกษตรกรเกิดความเชื่อมั่น

บุญสม วราเอกศิริ (2539: 244) กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่โดยตรงของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลเป้าหมายคือ

1. เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ หรือ ให้การศึกษาแก่บุคคลเป้าหมาย (Technology transferer) โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจะเป็นตัวกลางเชื่อม ระหว่างนักวิชาการจากแหล่งความรู้หรือวิจัยต่างๆ กับเกษตรกรหรือบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย โดยนำความรู้จากนักวิชาการมาดัดแปลงเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย แล้วนำไปถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรในขณะเดียวกันก็นำปัญหาต่างๆ ที่เกษตรกรได้ประสบมา และเจ้าหน้าที่แก้ไขไม่ได้มาให้นักวิชาการเพื่อหาทางแก้ไข และนำไปถ่ายทอดให้บุคคลเป้าหมายต่อไป

2. เป็นผู้ประสานงาน (Coordinator) ระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งของรัฐและเอกชน และกลุ่มบุคคลเป้าหมาย เนื่องจากงานบางอย่างนั้นเกินขอบเขตความรับผิดชอบของตนเองจึงต้องช่วยในการปรึกษาหารือ การประชุม และการพบปะพูดคุยกัน เพื่อสนับสนุนงานหรือโครงการส่งเสริมให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์ต่อบุคคลเป้าหมายยิ่งขึ้น

3. เป็นผู้กระตุ้น (Stimulator) ใ้บุคคลเป้าหมายรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน รู้จักทำงานกันเป็นกลุ่ม รับผิดชอบร่วมกัน รวมทั้งทำให้บุคคลเป้าหมายเกิดความเชื่อมั่น ในการเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

4. เป็นผู้ชี้แนะ (Counselors) ที่แนะให้บุคคลเป้าหมายได้ร่วมกันตัดสินใจที่ถูกต้อง เลือกปัจจัยการผลิตที่ถูกต้องและนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ . อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

บุญสม วราเอกศิริ ยังได้กล่าวเสริมอีกว่า โดยทั่วไปแล้วบทบาทและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรพอสรุปได้คือ

1. เข้าถึงเกษตรกรในท้องที่ที่รับผิดชอบ
2. ปฏิบัติงานตามตารางการฝึกอบรมและเยี่ยม
3. รายงานผลการดำเนินงาน
4. ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในการปฏิบัติงาน

หนังสือ "คู่มือการปฏิบัติงานของเกษตรกรตำบล" ซึ่งจัดทำโดยกรมส่งเสริมการเกษตร ได้กำหนดบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร (prescriptive role) (เกษตรกรตำบล) ในฐานะผู้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในระดับตำบล ไว้ 9 ประการ ตามนโยบายและแผนโครงการปรับปรุงระบบแผนและพัฒนาเกษตรกร (คปพ.) ตามแผนชีวิตใหม่ของเกษตรกร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ไม้ระบุปีพิมพ์: 11-34) คือ

1. การสำรวจและรวบรวมสถิติข้อมูลการเกษตรในพื้นที่ที่ตนรับผิดชอบ
2. การวางแผน
3. การบริการส่งเสริมการเกษตร
4. การดำเนินงานหมู่บ้านหลักส่งเสริมการเกษตร
5. ปฏิบัติงานตามโครงการปรกติ
6. การปฏิบัติงานตามโครงการพิเศษเฉพาะพื้นที่
7. การรายงาน
8. การประชุมและฝึกอบรม
9. การปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทบาทการบริการส่งเสริมการเกษตรเป็นภารกิจหนึ่ง โดยเฉพาะที่มีความสำคัญต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เกี่ยวกับการเป็นผู้นำในการเผยแพร่ความรู้ แก้ไขปัญหาทางการเกษตรแก่เกษตรกรโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับการกล่าวของ วิจิตร อวระกุล (2527: 138) ที่ว่า การปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรจะต้องปฏิบัติภาระหน้าที่บนพื้นฐานสำคัญ 2 ประการคือ

1. การให้การศึกษาโดยการเผยแพร่เรื่องราว ข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตร
2. การประยุกต์การปฏิบัติหรือวิธีการความรู้วิชาการ ให้แก่เกษตรกร

สมศักดิ์ สุริโย (2528: 56-57) กล่าวสรุปว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมคือ บุคคลที่มีหน้าที่ส่งเสริมแนะนำให้ประชาชนหรือเกษตรกรเกิดการตื่นตัว เกิดความต้องการ ในการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้ดีขึ้น ยอมรับนำเอาความรู้หรือสิ่งใหม่ ๆ ไปปฏิบัติเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นผู้ปฏิบัติงานในฐานะต่าง ๆ ดังนี้

1. ในฐานะผู้ถ่ายทอดความรู้
2. ในฐานะผู้ร่วมการแก้ไขปัญหา
3. ในฐานะผู้ประสานงาน

นอกจากนี้ บุญธรรม จิตอนันต์ (2530: 598) กล่าวสรุปถึงบทบาทที่สำคัญของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ควรมี 4 ประการคือ

1. บทบาทครู หรือผู้ถ่ายทอดความรู้
2. บทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลง
3. บทบาทที่ปรึกษา
4. บทบาทผู้ประสานงาน

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล เป็นบุคคลที่จะรับทราบปัญหาของเกษตรกรและชุมชน และมีบทบาทกระตุ้น และถ่ายทอดความรู้เทคนิควิชาการแผนใหม่แก่เกษตรกรโดยตรง บทบาทการบริการส่งเสริมการเกษตรนี้จึงชี้้นำการใช่วิธีการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรตำบลหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ให้สอดคล้องกับแผนการส่งเสริมการเกษตรที่เน้นการผลิตสินค้าในระบบอาชีพการเกษตรที่เกษตรกรทำอยู่ (รุ่งเรือง อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2531: 38)

จากการศึกษาเรื่อง ภารกิจของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลตามที่
ได้รับมอบหมายกับที่ปฏิบัติจริง ของกรมส่งเสริมการเกษตร (2529: บทคัดย่อ) พบว่า ตาม
ความเห็นของเกษตรตำบลตอบทบทวนหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากกรมส่งเสริมการ
เกษตร มีความสำคัญปานกลาง โดยมีความเห็นในส่วนนี้ว่า บทบาทการบริการส่งเสริมการ
เกษตรมีความสำคัญมาก และต้องการให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลมีบทบาท
ในการเผยแพร่ความรู้การเกษตร การจัดบริการ การเป็นที่ปรึกษาการให้ความใกล้ชิดคุ้นเคย
กับเกษตรกร และด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและพบว่าทัศนคติของ
เกษตรกรที่มีความคาดหวังในบทบาทดังกล่าวไม่แตกต่างกับบทบาทที่เป็นที่คาดหวังของเจ้า
หน้าที่เกษตรตำบลหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

ศักดิ์ศิลป์ โชติสกุล (2528: 10) ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ในจังหวัดภาคกลางที่อยู่ในเขตโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทย ระยะที่ 1 พบว่า เกษตรตำบลหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติหลายอย่าง ได้แก่ การเยี่ยมเยียนเกษตรกรที่บ้านและไร่นา การนำปัญหาที่แก้ไขไม่ได้เสนอการประชุมรายปี และ การสังเกตสถานการณ์ด้านการเกษตร โดยบันทึกไว้ด้วยตนเอง ในทำนองเดียวกัน ทรงศักดิ์ สุรรัฐติกุล (2528: บทคัดย่อ) พบว่า เกษตรตำบลหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติงานโดยมีแผนการเยี่ยมเยียนเกษตรกร และสามารถเยี่ยมเยียนได้ครบตามแผนที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังปฏิบัติงานอื่น ๆ อีกด้วย เช่น การสำรวจการระบาดของศัตรูพืช การให้ข้อมูลข่าวสารการเกษตรแก่เกษตรกร และการให้คำปรึกษาแก่สภาตำบล เป็นต้น

การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลในบทบาทต่าง ๆ เกษตรกรและผู้บังคับบัญชาต่างก็คาดหวังถึงขั้นตอนและวิธีการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ ขณะที่เกษตรกรคาดหวังเพียงวิธีการที่เจ้าหน้าที่จะช่วยเหลือ แต่ผู้บังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่เหล่านั้น ก็มีความคาดหวังว่านักส่งเสริมจะต้องสามารถแสดงบทบาทในการพัฒนาให้สำเร็จตามโครงการ แม้ว่าการพัฒนานั้นจะเป็นความต้องการของเกษตรกรเพียงเล็กน้อยก็ตาม (วิรัช คงคะจันทร์, 2530: 376) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจึงต้องดำเนินการในบทบาทตามโครงการพัฒนาการเกษตรตามที่เกษตรกรและผู้บังคับบัญชาคาดหวังได้แก่ บริการความช่วยเหลือเกษตรกร และแสดงบทบาทอื่น ๆ บางอย่างอีก เช่น กำหนดนโยบาย การควบคุมสินค้า

เชื่อเป็นต้น จากผลการศึกษาวิจัยของกรมส่งเสริมการเกษตร (2529: 9) ระบุคือ ปริมาณภารกิจหน้าที่จะต้องทำมีมาก พื้นที่รับผิดชอบมีความกว้างขวางมาก การคมนาคมไม่สะดวกในเรื่องนี้ วิรัชญ์ คงคะจันทร์ (2520: 117) กล่าวว่าทำงานคนเดียวกันว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในหลายประเทศในเอเชียมีภาระหน้าที่รับผิดชอบมากเกินไปจึงทำให้นักส่งเสริมการเกษตรมีเวลาในการให้การฝึกอบรม ให้ความรู้แก่เกษตรกรเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

สรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล มีภารกิจในหน้าที่มาก แต่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะต้องคำนึงถึงบทบาทการส่งเสริมที่มีความสำคัญที่จะมีผลต่อการให้ความรู้แนะนำช่วยเหลือเกษตรกรให้รู้จักการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

ดังนั้น ความสามารถของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในการปฏิบัติงาน ส่งเสริมการเกษตร ซึ่งประกอบด้วยภารกิจที่จะต้องปฏิบัติ 6 ประการ คือ

1. การถ่ายทอดความรู้และเทคนิคการผลิตทางการเกษตรแผนใหม่
2. การแก้ไขปัญหของเกษตรกร
3. การให้การชี้แนะเกษตรกรจัดหาและใช้ปัจจัยการผลิตอย่างถูกต้องเหมาะสม
4. การให้ข้อมูลข่าวสารการเกษตรและการตลาดแก่เกษตรกร
5. การส่งเสริมและพัฒนาสถาบันเกษตรกร
6. การคัดเลือกและใช้ประโยชน์จากเกษตรกรผู้นำ

งานส่งเสริมการเกษตรก็คือ การปฏิบัติที่ใช้พนักงานหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ทางการเกษตรแผนใหม่นอกระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการแก่ผู้รับคือเกษตรกร โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะกระตุ้นให้เกษตรกรเหล่านั้นยอมรับและปฏิบัติตามในแนวทางหรือนโยบายที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรนำไปให้ การปฏิบัติงานเช่นนี้ จะต้องใช้วิธีการถ่ายทอดอย่างมีศิลปะ มีความชาญฉลาดที่จะเข้าใจถึงวิธีการและเหตุการณ์ว่าควรนำความรู้เข้าไปให้โดยวิธีการอย่างไร และมีประโยชน์ต่อเกษตรกรอย่างไร มากน้อยเพียงใด

ในการส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการเกษตร สิ่งควรพิจารณาคือความจำเป็นของบุคคลเป้าหมายหรือเกษตรกร ความต้องการของเกษตรกรที่มีสถานะที่เรียกว่า "เกษตรกรรายย่อย" ซึ่ง เทพ พงษ์พานิช (2527: 19-20) กล่าวว่า เกษตรกรรายย่อยควรจะได้รับการเอาใจใส่มากในการส่งเสริมโดยการช่วยเหลือสนับสนุนอย่างเร่งด่วนและจริงจังเพื่อยกฐานะของประชาชนกลุ่มนี้ การนำความรู้ทางวิชาการเกษตรแผนใหม่หรือเทคโนโลยีการเกษตรเผยแพร่แก่เกษตรกรกลุ่มดังกล่าว ควรเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสม (appropriate technology) (ดิเรก ฤทธิ์ห่วย, 2524: 32) ในการพิจารณาใช้ เทคโนโลยีจะต้องคำนึงปัญหาความต้องการของเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรเป็นสำคัญ โดยยึดถือการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในท้องถิ่นนั้น นำชัย ทนุผล และสุนิลา ทนุผล (ไม่ระบุ ปีพิมพ์: 143-144) กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนไว้ตอนหนึ่งว่า "...การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ร่วมมือร่วมใจกันในการระบุปัญหาความต้องการ การวางแผนและการตัดสินใจ ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ตนประสบอยู่ และร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมนั้นให้ลุล่วงไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน..." ดังนั้น ในงานส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการเผยแพร่ความรู้การเกษตรจำเป็นจะต้องสามารถวิเคราะห์ให้ได้ปัญหาความต้องการของเกษตรกรและชุมชนที่แท้จริง เพื่อพิจารณาเลือกที่จะใช้เทคโนโลยีการเกษตร โดยอาศัยวิธีการส่งเสริมช่วยเหลือไหลไปสู่เกษตรกรได้อย่างเหมาะสม

สำหรับประเทศไทย ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา กรมส่งเสริมการเกษตร ใช้วิธีการส่งเสริมการเกษตร "ระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน" (Training and Visit System หรือ T&V system) โดยเน้นในเรื่องการฝึกอบรมที่ต่อเนื่องกัน และการเยี่ยมเยียนเกษตรกรตามกำหนดเวลาที่แน่นอนและสม่ำเสมอ (บุญสม วราเอกศิริ, 2529: 347-350) ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 กรมส่งเสริมการเกษตรได้ปรับปรุงโครงสร้างการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร เรียกว่า "โครงการปรับปรุงระบบแผนและพัฒนาเกษตรกร" (คปพ.) การดำเนินงานเน้นการกระจายอำนาจทางการบริหารไปยังส่วนภูมิภาค เพื่อให้เกษตรกรสามารถร่วมวางแผนการผลิตร่วมกับฝ่ายรัฐ และเอกชนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดรวมทั้งสัมพันธ์กับศักยภาพพื้นที่และปัญหาความต้องการของเกษตรกร แผนการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่จะเริ่มจากสิ่งที่เกษตรกรเป็นอยู่ หรือเริ่มจากแผนของเกษตรกร จะเน้นการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของเกษตรกรเป็นสำคัญ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2531: 12-15)

ในช่วงการปรับปรุงระบบการส่งเสริมการเกษตรตลอดมานั้นลักษณะการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลมีหลายอย่าง และยังคงมีภาระหน้าที่เยี่ยมเยียนเกษตรกร การแก้ไขปัญหาเกษตรกร การศึกษาสำรวจข้อมูล การผลิตทางการเกษตร และการประสานงานกับหน่วยงาน 4 กระทรวงหลัก (ศักดิ์ศิลป์ ไซติสกุล, 2528: 9) ส่วนความต้องการความรู้ของเกษตรกรนั้น จากการศึกษาของวิรัตน์ สมตน, 2526: 9) พบว่าเกษตรกรต้องการให้เกษตรตำบลหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้ให้ความรู้ ให้บริการและติดต่อกับเกษตรกรด้วยวิธีรายบุคคล กลุ่มและมวลชนมากกว่าเกษตรกรผู้นำ นอกจากนี้รายงานผลงานวิจัยเรื่อง ผลการประเมินโครงการส่งเสริมการเกษตร ของจังหวัดเชียงใหม่ โดยวิทยาดำรงเกียรติศักดิ์ และเทพ พงษ์พานิช (2531: 15-20) ระบุว่า ในการดำเนินงานส่งเสริมไม่ควรมุ่งเน้นการเผยแพร่ความรู้แบบรายบุคคลมากเกินไป ควรมีการรณรงค์ให้มีการใช้สื่อผสมผสาน ประกอบการถ่ายทอดแบบรายบุคคลด้วย เพื่อให้สามารถถ่ายทอดวิทยาการไปสู่เกษตรกรได้อย่างถูกต้อง กว้างขวาง รวดเร็ว และมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น และผลจากการประเมินยังระบุว่า วิธีการส่งเสริมการเกษตรซึ่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมดำเนินการได้อยู่ในระดับต่ำ คือการจัดทัศนศึกษาและการเยี่ยมเยียนของนักวิชาการเกษตรในหมู่บ้าน ส่วนการดำเนินการของเกษตรตำบลอยู่ในระดับดีคือเรื่อง การเยี่ยมเยียนเกษตรกรที่บ้านและการประชุมเกษตรกร

ดังนั้น การใช้วิธีและการปฏิบัติงานการส่งเสริมการเกษตรที่กำหนดเป็น ภารกิจของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ยังใช้วิธีและปฏิบัติงานในระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ซึ่งอยู่ในระหว่างการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงการกำหนดภาระหน้าที่ และแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับต่าง ๆ จึงมีนโยบายและแนวทางออกเป็นระยะ ๆ ตลอดมา แต่จะเห็นได้ว่า วิธีการและการปฏิบัติงานในภาคสนามจะยังคงใช้ระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2531: 8) โดยเน้นวิธีการให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลไปพบปะประชุมเกษตรกร การจัดทำแปลงส่งเสริมการเกษตร การคัดเลือกใช้สื่อประเภทต่างๆ ในการถ่ายทอดวิทยาการและข่าวสารไปสู่เกษตรกร นอกจากนี้เทคโนโลยีที่จะนำไปแนะนำจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพพื้นที่และความต้องการของเกษตรกร

ระบบส่งเสริมการเกษตรและองค์ประกอบ

ระบบส่งเสริมการเกษตรได้ถูกนำมาใช้ในงานส่งเสริมการเกษตรตั้งแต่ปี 2510 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันได้มีการพัฒนาวิธีการรูปแบบต่างๆ มาเป็นลำดับนับตั้งแต่การส่งเสริม เน้นการส่งเสริมเป็นรายบุคคลและช่วยเหลือเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ การถ่ายทอดความรู้ทางการเกษตรแผนใหม่มีน้อย และมีข้อจำกัดทางด้านอัตรากำลังขาดยานพาหนะและวัสดุอุปกรณ์ในการส่งเสริมการเกษตร จนกระทั่งถึงปี 2519 กรมส่งเสริมการเกษตรได้รับการช่วยเหลือในรูปเงินกู้จากธนาคารโลก ให้ทดลองปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรแบบเน้นหนักเฉพาะจุด พบว่าการดำเนินงานโครงการดังกล่าวประสบผลสำเร็จ เพราะความรู้ทางวิชาการทางการเกษตรแผนใหม่ได้แพร่ไปถึงมือเกษตรกรอย่างทั่วถึงและถูกต้อง จึงนำไปสู่การปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรของประเทศโดยใช้ระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (Training and Visit System) จนกระทั่งกับปี 2536 พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคบางประการเกี่ยวกับองค์ประกอบของระบบส่งเสริมการเกษตร เช่น ด้านอัตรากำลัง การฝึกอบรมการเยี่ยมเกษตรกร ฯลฯ จึงได้มีการพัฒนาและปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรเป็นการขยายผลต่อเนื่องจากโครงการต่างๆ ในปี 2537 โดยมีหลักการเน้นการเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิตแก่เกษตรกรมุ่งให้ทุกระดับลงสู่พื้นที่และเกษตรกรและสนับสนุนให้เกษตรกรพึ่งพาตนเอง โดยกระบวนการกลุ่มมีการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) ให้สอดคล้องกับข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรและการตลาดควบคู่กันไป แต่ในช่วงกลางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 [2535-2539] พบว่าการเกษตรยังเป็นปัญหาหลักของประเทศเกี่ยวข้องกับปัญหาด้านการผลิตภาคเกษตรส่งผลกระทบถึงเกษตรกรไทย โดยเฉพาะอัตราการขายตัวภาคการเกษตรลดลงจากอัตราร้อยละ 4.5 (ช่วงแผนฯ ฉบับที่ 3-6) เป็นร้อยละ 2.26 ประกอบกับแนวทางหลักในการพัฒนาการเกษตรฉบับที่ 8 มีแนวคิดที่ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาการเกษตรกรให้สามารถริเริ่มตัดสินใจในการเลือกการผลิตเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และความต้องการของตลาดโดยรัฐต้องปรับบทบาทจากการเป็นผู้ชี้นำเป็นผู้สนับสนุน เนื่องจากสภาพการเกษตร เกษตรกร เทคโนโลยีรวมทั้งสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาการเกษตรให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป เพราะงานส่งเสริมการเกษตรเป็นงานที่ต้องนำวิชาความรู้และบริการต่างๆ ไปถึงเกษตรกรให้ได้มากที่สุด และวิธีการที่จะนำสื่อต่างๆ ลงไปนั้นยังไม่มีผู้ใดยืนยันได้ว่าวิธีอะไรดีที่สุด และมีประสิทธิภาพ

สูงสุดจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาและพัฒนาวิธีการตามระบบส่งเสริมการเกษตรให้เหมาะสมอยู่ตลอดเวลา

ปี 2540 กรมส่งเสริมการเกษตรได้ประกาศใช้ระบบส่งเสริมการเกษตรที่ได้ปรับปรุงใหม่ให้มีความเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบันโดยระบบส่งเสริมการเกษตรที่พัฒนาใหม่นี้พัฒนาจากรากฐานของระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (Training and Visit System) โดยจะทำการศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม ตลอดจนข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรกร และผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่พบว่ามีปัญหาในทางปฏิบัติหลายประการ ซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรด้วย จึงได้นำมาปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรให้มีความเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อสามารถนำไปปรับใช้กับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในทุกระดับโดยเฉพาะระบบการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ และระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เป็นระบบมีการจัดเก็บข้อมูล เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนโครงการให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร (เอกชัย โอเจริญ และสุวนันท์ พานิชโยทัย, 2540: 61-90)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น

1. ความคิดเห็นเป็นเรื่องของส่วนบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมอย่างไรต่อสิ่งนั้นตามทัศนคติตามสภาพบุคคล คือ พื้นความรู้ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมของบุคคล ซึ่งการแสดงความคิดเห็นของแต่ละบุคคลนั้นมีข้อแตกต่าง คล้ายคลึงหรือความหลากหลายของแต่ละบุคคลมีนักสังคมวิทยา นักจิตวิทยาหลายท่านได้กำหนดความหมายของคำว่า "ความคิดเห็น" ไว้หลายพรรณาดังนี้

กันยา สุวรรณแสง (2532: 107) ได้ระบุว่าความคิดเห็นเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งเป็นการใช้สัญลักษณ์ (symbols) แทนสิ่งหรือเหตุการณ์ต่างๆ เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปของความเห็น ในขณะที่ทินคม วิชัยดิษฐ์ (2534: 17) ได้อ้างถึง Brain J.Kolasa (1969: 386) ซึ่งได้ให้ความหมายของความคิดเห็นว่าเป็นการแสดงออกซึ่งการตัดสินใจ จากการประเมินค่าหรือพรรณานะเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะและความคิดเห็นมักได้รับอิทธิพลของทัศนคติ สอดคล้องกับแนวคิดของ รัชนีกร เศรษฐ (2528: 55) ที่ได้กล่าวสนับสนุนว่าความคิดเห็นเป็นความรู้สึกนึกคิดที่ประเมินผลมาเป็นพรรณานะของความพอใจหรือไม่พอใจ

ของบุคคลหรือกลุ่มคนต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ ดังนั้นถ้าจะวัด
 ทัศนะก็มักจะวัดความคิดของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีต่อสิ่งนั้นๆ] สำหรับมานิต พวงณอมศรี
 (2531: 5) กล่าวว่าความคิดเห็นเป็นความรู้สึกที่ถ่ายทอดจากการรับรู้ เป็นการตัดสินใจเรื่อง
 ใดเรื่องหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ด้วยเหตุผลของตนเองอย่างรอบคอบ ชัดเจนและต่อเนื่อง] และ
 นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2531: 132) ได้ให้ความเห็นว่าความคิดเห็นมักใช้ควบคู่กันไปกับค่านิยม
 และความเชื่อ ส่วนใหญ่ความคิดเห็นมักจะใช้กับเรื่องที่คนหมู่มากมีความเชื่อหรือทัศนคติ
 อย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสงวน สุทธิเลิศอรุณ, จำรัส ดวงสุวรรณ และฐิติพงษ์ ธร
 รมานุสรณ์ (2552: 92) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็นว่าเป็นการแสดงออกซึ่ง
 วิจารณ์ญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะ และอาจเปลี่ยนแปลงไปตามข้อเท็จจริงและ
 ทัศนคติของบุคคล] นอกจากนั้น ทวี เลรามัญ (2520: 5) ให้ความเห็นว่าเป็นการแสดงออกซึ่ง
 ความรู้สึกที่อยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริงและเป็นทัศนคติของบุคคลต่อสิ่งหนึ่ง อาจเห็นด้วยหรือ
 ไม่เห็นด้วยต่อสิ่งนั้นก็ได้ในทางเดียวกัน สุภาพ พิมพาทอง (2525: 13) ชี้ให้เห็นว่าเป็นการ
 แสดงออกซึ่งการตัดสินใจ (evaluation-judgement) หรือทัศนะ (point of view) เกี่ยวกับ
 เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะและความคิดเห็นได้รับอิทธิพลจากทัศนคติ[สำหรับโสภา ชูพิชัยกุล
 (2523: 218-219) ระบุว่าความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งๆ แต่เป็นลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งบาง
 อย่างเป็นความคาดหวัง บางอย่างคาดคะเนไม่ได้เป็นเพียงความชอบเท่านั้น สามารถ
 แสดงออกในรูปของคำพูดได้]

นอกจากนั้น สุชา จันทรโธม และสุรางค์ จันทรโธม (2524: 85) ได้กล่าวว่า
 ความคิดเห็นคือการแสดงออกของเจตคติ เพราะเจตคติมีความเกี่ยวข้องกับความรู้สึก ซึ่งการ
 นึกคิดนั้นเป็นลักษณะความรู้สึกของจิต หรือสิ่งกระตุ้นให้ความคิดของบุคคลเอนเอียง ไปทาง
 ใดทางหนึ่งได้และแสดงออกมาในรูปของความคิดเห็นหรือพฤติกรรมอย่างอื่น ส่วนชำนาญ
 ถาวรดี (ไม่ระบุปีพิมพ์: 24) ได้ให้แนวคิดที่คนเราย่อมคิดอะไรแตกต่างกันออกไปได้ตั้งมาก
 มายแทบจะคนหนึ่งก็ความคิดหนึ่งก็ว่าได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าแนวความคิดต่างๆ เหล่านั้น
 จะเอามาเข้าตารางแบ่งหมวดหมู่ไม่ได้ นั่นก็คือแม้ว่าจะมีความแตกต่างของปัจเจกบุคคลใน
 แต่ละกลุ่มอันเป็นแบบฉบับของความคิดก็ตามแต่ถ้าหากว่าได้จัดเข้าอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ก็เชื่อ
 ได้เลยว่า วิธีการคิดที่จะทำอะไรมีส่วนเหมือนกันหมด

สำหรับองค์ประกอบของความคิดเห็นนั้น สุรางค์ จันท์ธอม (2529: 30) ระบุว่า เป็นการรวมเอาสิ่งของต่างๆ หลายๆ อย่างเข้าด้วยกัน เช่น

- ความรู้ความเข้าใจ (cognitive component) คือประสบการณ์ต่อวัตถุ สถานการณ์ ทำให้เกิดความรู้ ความคิดเห็นหรือความเชื่อ
- ความรู้สึกหรืออารมณ์ (affective component) ซึ่งเป็นผลมาจากความรู้ความ เข้าใจ
- พฤติกรรมหรือแนวโน้มในการแสดงออก (behavioral tendency) เป็นความ พร้อมของบุคคลที่จะแสดงออกตามความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกอารมณ์ที่มีต่อวัตถุบุคคล หรือสถานการณ์]

จากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าว พอสรุปได้ว่าความคิดเห็นเป็นความรู้สึกของ บุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะที่ได้ประเมินค่าก่อนที่จะตัดสินใจ แสดงความคิดเห็นในเรื่องนั้นๆ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์และสภาพแวดล้อม ของแต่ละบุคคล ไม่มีผลผูกพันว่าผิดหรือถูก เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย พอใจหรือไม่พอใจ ซึ่ง บุคคลจะแสดงออกด้วยคำพูด การเขียน หรือพฤติกรรมและความคิดเห็นของบุคคลที่แสดง ออกมานั้นย่อมแตกต่างกัน

ภาคสรุป

(Overview)

การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในปัจจุบันได้ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคทาง ด้านเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ระหว่างภาคการเกษตรกับภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะ ในสังคมชนบทที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลัก ความไม่เท่า เทียมกันในการกระจายรายได้ ทำให้เกษตรกรในชนบทจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายแรงงานออก จากภาคการเกษตร การตัดสินใจเคลื่อนย้ายของเกษตรกรเนื่องมาจากข้อจำกัดทางด้านราย ได้ที่ผูกติดอยู่กับชนิด กิจกรรมการผลิตสินค้า และปริมาณของผลผลิตที่อยู่ภายใต้ความต้องการ ของตลาดเท่านั้น การเคลื่อนย้ายดังกล่าวได้ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานภาค การเกษตร และได้ส่งผลกระทบต่อระบบส่งเสริมการเกษตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันหลายประการ

ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นรายได้ สินเชื่อ ผลผลิต ความเป็นอยู่ของครอบครัว ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีในการผลิต การปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรจึงมีความสำคัญในการที่จะแก้ปัญหาซึ่งเกิดขึ้นกับภาคการเกษตรดังกล่าว

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับระบบการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ ระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยี อันจะนำไปสู่แนวทางในการปรับปรุงระบบการส่งเสริมการเกษตร ให้มีความเหมาะสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบันและสามารถนำไปปรับใช้กับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในทุกระดับของกรมส่งเสริมการเกษตร

บทที่ 3
วิธีการวิจัย
(RESEARCH METHODOLOGY)

การวิจัยเรื่อง ผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการ
ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงราย

สถานที่ดำเนินการศึกษา
(Locale of the Study)

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อดังนี้	
ทิศเหนือ	ติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดพะเยาและลำปาง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่และประเทศสหภาพพม่า

จังหวัดเชียงรายเป็นแหล่งผลิตข้าวของภาคเหนือตอนบน นอกจากข้าวแล้วยังมีพืชที่สำคัญอื่นๆ อีก เช่น ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ฝรั่ง กระเทียม สับปะรด และยาสูบ เป็นต้น ส่วนไม้ผลที่สำคัญ ได้แก่ ลิ้นจี่ มะม่วง ลำไย ส้มเขียวหวาน และไม้ดอกไม้ประดับ ซึ่งพื้นที่ของจังหวัดส่วนใหญ่จะเชื่อมติดต่อกันสามประเทศ คือ พม่า จีน และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีการติดต่อซื้อขายเชื่อมโยงกันในอนาคตอาจจะเกิดผลกระทบต่อสินค้าเกษตรเมื่อเปิดประเทศเป็นเสรีนิยมเศรษฐกิจ มีการค้าขายนำเข้าสินค้าอย่างเสรี และอาชีพส่วนใหญ่ของประชากรจะยึดประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งปัจจุบันจังหวัดเชียงราย ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีการขยายตัวในด้านอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว มีการซื้อขายที่ดินในอัตราที่สูง ราษฎรบุกเบิกป่าสงวนฯ เพิ่มขึ้น ค่าจ้างแรงงานภาคเกษตรกรรมมีอัตราที่สูงทำให้มีการใช้จ่ายที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการลงทุนและสร้างงานในท้องถิ่น สำหรับพื้นที่การเกษตรในหมู่บ้านใดที่ประสบปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำ ราษฎรที่อยู่ในวัยทำงานของหมู่บ้านก็จะอพยพออกไปทำงานต่าง

ถิ่นกันหมด คงเหลือเฉพาะเด็กและคนชราที่คงอยู่ในหมู่บ้านทำให้การผลิตทางด้านการเกษตรขาดประสิทธิภาพผลผลิตตกต่ำ ไม่มีแรงงานในภาคเกษตรกรรมที่จะต้องคอยดูแลเอาใจใส่ไร่นาของตนเอง รวมทั้งการขาดเทคโนโลยีที่จะต้องได้รับจากเจ้าหน้าที่ทำให้ระบบต่างๆ ของงานส่งเสริมการเกษตรต้องเปลี่ยนแปลงไป

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง (Population and Sampling Procedures)

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับตำบลในจังหวัดเชียงรายมีจำนวน 140 คน ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างเพื่อเป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมด

สำหรับขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (sample size) นั้นได้คิดคำนวณทางสถิติตามแบบ Yamane ในพวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2535: 284) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์ โดยสูตร

$$n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

เมื่อแทนค่าในสูตรดังกล่าวสำหรับประชากร 140 คน จึงเป็น

$$n = \frac{140}{1+140(0.05)^2}$$

ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง = 104 คน

กลุ่มตัวอย่างของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรอำเภอต่างๆ ในจังหวัดเชียงราย ที่ทำการสุ่มแล้ว 104 คน และได้นำมาหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของจำนวน

สมาชิกในกลุ่มโดยใช้สูตรที่ Nagtalon ใน Chua (1984) ได้ใช้ (นารักษ์ ทนุผล, 2529: 54-55) ดังนี้

$$n_i = \frac{nN_i}{N}$$

- n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (104 คน)
 N = ประชากรทั้งหมด (140 คน)
 N_i = ประชากรทั้งหมดของแต่ละกลุ่ม
 n_i = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกในแต่ละกลุ่ม

ตารางที่ 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างของประชากรในแต่ละกลุ่ม

อำเภอ	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนประชากรตัวอย่าง (คน)
เมือง	15	11
แม่สาย	10	7
แม่จัน	12	9
เชียงแสน	7	5
เชียงของ	8	6
เวียงป่าเป้า	8	6
เทิง	11	8
พาน	14	10
แม่สรวย	8	6

ตารางที่ 1 (ต่อ)

อำเภอ	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนประชากรตัวอย่าง (คน)
เวียงชัย	8	6
ป่าแดด	5	4
พญาเม็งราย	5	4
แม่ฟ้าหลวง	5	4
ขุนตาล	5	4
แม่ลาว	6	4
เวียงแก่น	5	4
กิ่ง อ. เวียงเชียงรุ้ง	5	4
กิ่ง อ. ดอยหลวง	3	2
รวม 18 อำเภอ	140	104

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
(The Research Instrument)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ได้แก่ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นคำถามทั้งแบบปลายเปิด (open-ended question) และคำถามแบบปลายปิด (close-ended question) โดยการสร้างแบบสอบถามขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. เพื่อรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล และข้อมูลเกี่ยวกับระบบส่งเสริมการเกษตร
2. เพื่อรวบรวมข้อมูล ข้อคิดเห็น เกี่ยวกับสาเหตุและผลของการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ ในจังหวัดเชียงราย

3. เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอใน จังหวัดเชียงรายเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม

การทดสอบเครื่องมือ (Pre-testing of the Instruments)

1. ทดสอบความตรงตามเนื้อหา โดยนำแบบสอบถามไปสอบถามอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข
2. ทดสอบความเชื่อมั่น โดยนำแบบทดสอบที่สร้างเสร็จแล้วไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ในจังหวัดพะเยา จำนวน 20 คน แล้วนำผลการทดสอบมาคำนวณหาความเชื่อมั่น (reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามแบบของครอนบัค

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ

α	=	สัมประสิทธิ์ความเที่ยง
n	=	จำนวนข้อของแบบสอบถามทั้งฉบับ
S_i^2	=	ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
S_t^2	=	ความแปรปรวนของคะแนนทั้งหมด

ในการทดสอบความเที่ยงของแบบสอบถามได้นำแบบสอบถามไปทดสอบกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจังหวัดพะเยา จำนวน 20 คน ผลการทดสอบพบว่า แบบสอบถามมีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงเท่ากับ 0.93 แสดงว่าแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้อยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้กับประชากรที่เป็นตัวอย่างจริงได้

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

(Data Gathering)

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ทำหนังสือขอความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด เชียงราย
2. ประสานงานโดยตรงกับผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบลแล้วแจ้ง กำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ
3. นำแบบสอบถามไปให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรตามวันเวลาที่กำหนดไว้ จากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลคืน
4. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

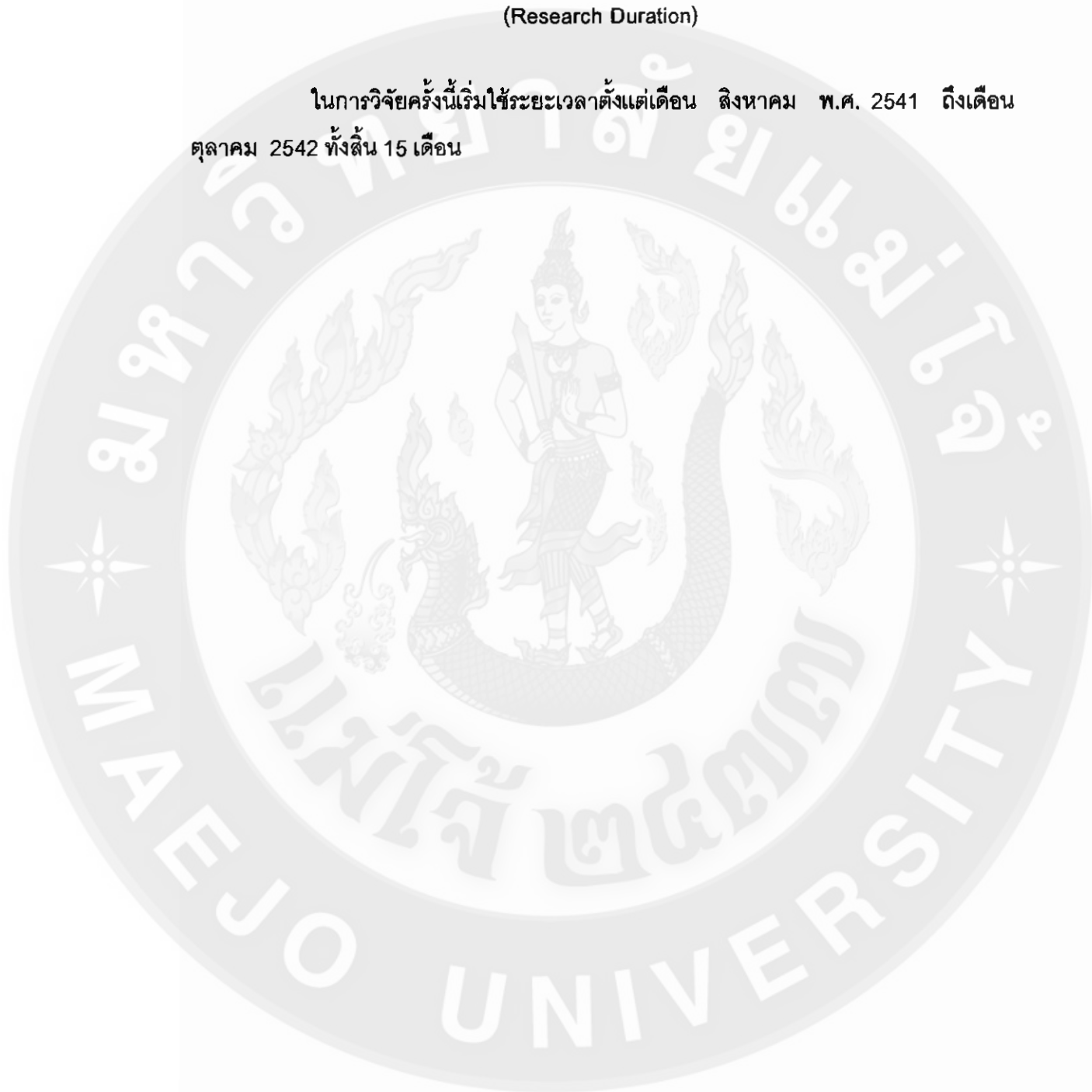
(Analysis of Data)

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามที่วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อการ วิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Sciences: SPSS/PC⁺)
2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์
 - 2.1 ร้อยละ เพื่อแจกแจงความถี่ในการจัดลำดับขั้นของลักษณะส่วนบุคคล ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมทางเกษตร
 - 2.2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง และวัด การกระจายของข้อมูล ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคมของผู้ให้ข้อมูล
 - 2.3 คะแนนเฉลี่ย เพื่อประเมินผลของการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคการเกษตร ที่มีต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอในจังหวัดเชียงราย

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย
(Research Duration)

ในการวิจัยครั้งนี้เริ่มใช้ระยะเวลาตั้งแต่เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2541 ถึงเดือน
ตุลาคม 2542 ทั้งสิ้น 15 เดือน

บทที่ 4
ผลการวิจัยและวิจารณ์
(RESULTS AND DISCUSSION)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม โดยรวบรวมข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของอำเภอต่างๆ ในจังหวัดเชียงรายรวมทั้งสิ้น 104 คน และนำเสนอในรูปแบบของคำบรรยายประกอบตารางตามลำดับ ดังนี้คือ

1. สถานภาพส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และหน้าที่ที่รับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงราย
2. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเกี่ยวกับสาเหตุและผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการส่งเสริมการเกษตรและถ่ายทอดเทคโนโลยี
3. ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม

สถานภาพส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และหน้าที่ที่รับผิดชอบ
ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงราย

เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของจังหวัดเชียงราย ประกอบการอภิปรายและวิจารณ์ผลการวิจัยจึงได้ศึกษาสถานภาพส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และลักษณะหน้าที่ที่รับผิดชอบ ผลการวิจัยในตารางที่ 2 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (80.77%) เป็นชายและร้อยละ 19.23 เป็นเพศหญิง ซึ่งแต่เดิมผู้เข้ารับการศึกษาด้านการเกษตรส่วนใหญ่มักเป็นเพศชาย เนื่องจากการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยมุ่งให้ความสำคัญแก่ผู้ชายเป็นผู้นำในการประกอบอาชีพเกษตร แต่สังคมไทยในอดีตมักนิยมให้บุคคลในครอบครัวรับราชการ และในช่วงระหว่างปี 2520-2525 กรมส่งเสริมการเกษตรได้มีการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรได้มีการเพิ่มอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ส่งเสริมโดยกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 1 คน ต่อเกษตรกร 1,000 ครอบครัว ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จึงเป็นเพศชายมีอายุเฉลี่ยระหว่าง 41-44 ปี โดยมีอายุมากที่สุด 50 ปี น้อยที่สุด 37 ปี ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (86.62%) มีอายุระหว่าง 37-44 ปี มีเพียงส่วนน้อยอายุมากกว่า 48 ปี

ส่วนระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลนั้นพบว่าผู้ให้ข้อมูลสามในสี่ (75.00%) มีคุณวุฒิทางการศึกษาชั้นสูงสุดในระดับปริญญาตรี รองลงมาร้อยละ 22.12 มีคุณวุฒิการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปว.ส.) ร้อยละ 1.92 มีคุณวุฒิการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปว.ช.) ร้อยละ 0.96 มีคุณวุฒิในระดับปริญญาโท การที่ผู้ให้ข้อมูลสามในสี่มีคุณวุฒิระดับปริญญาตรี เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือของเกษตรกรและหน่วยงานต่างๆ จึงเพิ่มวุฒิทางการศึกษาของตนเองให้สูงขึ้นเพื่อความเหมาะสมกับตำแหน่งที่เป็นผู้นำทางการเกษตร ซึ่งจะต้องถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกร

สำหรับสถานภาพการสมรส ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (86.54%) แต่งงานแล้ว ร้อยละ 7.69 เป็นโสด และร้อยละ 5.77 เป็นหม้าย และหย่าร้าง การที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่แต่งงานแล้ว เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมีอายุเฉลี่ย 41 ปี ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่อยู่ในวัยกลางคนจำเป็นต้องหาหลักความมั่นคงของชีวิตทั้งด้านส่วนตัว และหน้าที่การงานประกอบกับมีรายได้ที่แน่นอน ดังนั้นการที่จะทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จนั้น การสมรสก็มีส่วนช่วยทำให้การดำเนินงานและการตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล เพราะสังคมไทยในปัจจุบันจะให้ความสำคัญยกย่องผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตสมรส เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูงต่อครอบครัวและหน้าที่การงานจะไม่ทำให้เกิดการเสียหายต่อหน้าที่การงานได้

สภาพทางเศรษฐกิจของผู้ให้ข้อมูลจากตารางที่ 2 พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีรายได้มากที่สุด 25,000 บาท น้อยที่สุด 11,000 บาท มีรายได้เฉลี่ย 14,979.30 บาท โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (88.46%) มีรายได้ในช่วง 11,000-18,000 บาท ทั้งนี้เป็นเพราะรายได้ของผู้ให้ข้อมูลเป็นไปตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบคือเจ้าพนักงานการเกษตรและเจ้าหน้าที่บริหารการเกษตรสอดคล้องกับอายุราชการของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งมีอายุราชการเฉลี่ย 18 ปี จึงเป็นไปได้ที่ผู้ให้ข้อมูลจะมีรายได้ในช่วง 11,000-18,000 บาท ซึ่งในระบบราชการนั้นอัตราเงินเดือนและสวัสดิการของข้าราชการนั้นถือว่ามีความสำคัญต่อการปฏิบัติงาน และเป็นสิ่งจูงใจให้ข้าราชการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและยาวนานที่สุด

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม

(n = 104)

สถานภาพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	84	80.77
หญิง	20	19.23
อายุ (ปี)		
37-40	38	36.54
41-44	50	48.08
45-48	13	12.50
มากกว่า 48	3	2.88
$\bar{X} = 41.75$ $SD = 2.70$ $Min-Max = 37-50$		
ระดับการศึกษา		
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปว.ช.)	2	19.92
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปว.ส.)	23	22.12
ปริญญาตรี	78	70.00
ปริญญาโท	1	0.96
สถานภาพสมรส		
โสด	8	7.69
สมรส	90	86.64
หม้าย	2	1.92
หย่าร้าง	4	3.85

ตารางที่ 2 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เงินเดือนและรายได้อื่นๆ (บาท)		
11,000-14,500	50	48.08
14,501-18,000	42	40.38
18,001-21,500	11	10.58
มากกว่า 21,500	1	0.96
$\bar{X} = 14,979.30$	$SD = 2,381.10$	Min-Max = 11,000-25,000

ลักษณะหน้าที่ที่รับผิดชอบ จากตารางที่ 3 พบว่าผู้ให้ข้อมูลสามในสี่ (75.00%) รับราชการในตำแหน่งเจ้าพนักงานการเกษตร รองลงมาร้อยละ 25.00 รับราชการในตำแหน่งเจ้าหน้าที่บริหารงานการเกษตร ทั้งนี้เป็นเพราะเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในระดับอำเภอ ส่วนใหญ่เป็นตำแหน่งเจ้าพนักงานการเกษตรระดับ 5 เนื่องจากมีภารกิจหน้าที่รับผิดชอบส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลจะต้องออกไปแนะนำช่วยเหลือเกษตรกรอย่างใกล้ชิดสม่ำเสมอ ส่วนตำแหน่งเจ้าหน้าที่บริหารงานการเกษตรเป็นตำแหน่งในระดับ 6 ซึ่งมีเฉพาะหัวหน้างานเท่านั้น ซึ่งมีหน้าที่คอยติดตาม กำกับดูแล ให้คำปรึกษาแก่เจ้าพนักงานการเกษตร ซึ่งต้องรับผิดชอบประจำตำบลด้วย

เมื่อพิจารณาอายุราชการของผู้ให้ข้อมูลพบว่ามีอายุราชการมากที่สุด 28 ปี น้อยที่สุด 12 ปี โดยผู้ให้ข้อมูลประมาณสามในสี่ (74.04%) มีอายุราชการอยู่ในช่วง 17-21 ปี รองลงมาร้อยละ 15.39 มีอายุราชการอยู่ในช่วง 12-16 ปี และร้อยละ 10.57 มีอายุราชการ 22 ปีขึ้นไป สำหรับอายุราชการเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูล คือ 18.70 ปี สอดคล้องกับอายุเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูล 41 ปี ซึ่งเป็นวัยกลางคน หากจบการศึกษาแล้วเข้ารับราชการก็จะมีอายุราชการอยู่ระหว่าง 12-21 ปี

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำแนกตามหน้าที่
ที่รับผิดชอบ

(n = 104)		
คุณลักษณะหน้าที่ที่รับผิดชอบ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ตำแหน่งปัจจุบัน		
เจ้าพนักงานการเกษตร	78	75.00
เจ้าหน้าที่บริหารการเกษตร	26	25.00
อายุราชการ (ปี)		
12-16	16	15.39
17-21	77	74.04
22-26	9	8.65
มากกว่า 26	2	1.92
$\bar{X} = 18.70$ $SD = 2.40$ $Min-Max = 12-28$		
งานที่รับผิดชอบ		
งานส่งเสริมและพัฒนากการผลิตพืช	69	66.35
งานสถาบันการเกษตร	16	15.38
งานป้องกันและกำจัดศัตรูพืช	13	12.50
งานฝึกอบรมและเผยแพร่	6	5.77

ส่วนงานที่รับผิดชอบพบว่าผู้ให้ข้อมูลประมาณสองในสาม (66.35%) รับผิดชอบงานส่งเสริมและพัฒนากการผลิตพืช รองลงมาร้อยละ 15.38 รับผิดชอบงานสถาบันการเกษตร ร้อยละ 12.50 รับผิดชอบงานป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ร้อยละ 5.77 รับผิดชอบงานฝึกอบรมและเผยแพร่การที่ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งรับผิดชอบงานส่งเสริมและพัฒนากการผลิตพืชเนื่องจากงานดังกล่าวมีหน้าที่ส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรเกี่ยวกับระบบการปลูกพืชทุกชนิดซึ่งเป็นงานที่ค่อนข้างจะหลากหลายและมีพื้นที่รับผิดชอบกว้างขวางจะต้องออกไป

พบปะเยี่ยมเยียนเกษตรกรเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งรายบุคคลและกลุ่มจึงจำเป็นต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในด้านนี้เป็นจำนวนมากให้เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร

ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่มีต่อ การเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม

ในการศึกษาถึงความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงราย ที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม โดยศึกษาถึงสาเหตุและผลของการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม ความคิดเห็นทั่วไปต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม และผลของการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ และการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็น โดยเลือกตามแบบสอบถามที่กำหนดการให้คะแนนการตอบแต่ละตัวเลือกตามมาตราวัดเจตคติของ Likert ซึ่งให้ความหมายของคะแนนแต่ละตัวเลือก ดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	=	5 คะแนน
เห็นด้วยมาก	=	4 คะแนน
เห็นด้วยปานกลาง	=	3 คะแนน
เห็นด้วยน้อย	=	2 คะแนน
เห็นด้วยน้อยมาก	=	1 คะแนน

จากนั้นนำคะแนนที่ได้มากำหนดหาน้ำหนักค่าเฉลี่ย โดยมีเกณฑ์แปลผลตามช่วงคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

ช่วงคะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
4.21 - 5.00	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
3.41 - 4.20	เห็นด้วยมาก
2.61 - 3.40	เห็นด้วยปานกลาง
1.81 - 2.60	เห็นด้วยน้อย
1.00 - 1.80	เห็นด้วยน้อยมาก

ความคิดเห็นต่อสาเหตุของการเคลื่อนย้ายแรงงาน ภาคเกษตรกรรมไปสู่อาชีพอื่น เพื่อหารายได้เสริม

ตารางที่ 4 พบว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยมากต่อสาเหตุที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมไปสู่อาชีพอื่น เพื่อหารายได้เสริม จากสาเหตุทั้งหมด 6 ข้อความ โดยคะแนนเฉลี่ย 3.61 ซึ่งแสดงว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยมาก ตามข้อความที่เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยดังนี้

1. เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลถึงร้อยละ 69.23 ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่ง รองลงมาร้อยละ 22.12 ระบุว่าเห็นด้วยมาก และมีผู้ให้ข้อมูลเพียงเล็กน้อย (8.65%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ย 4.61 แล้วอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานไปประกอบอาชีพอื่นเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว

2. เกษตรกรขาดเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินงานด้านการเกษตร จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (64.42%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่ง และเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลประมาณหนึ่งในสี่ (26.92%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลเพียงร้อยละ 8.66 เท่านั้นที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อย และเห็นด้วยน้อยมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 ซึ่งอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ที่เกษตรกรต้องเคลื่อนย้ายแรงงานไปสู่อาชีพอื่น เพราะเกษตรกรขาดทุนหมุนเวียนในการดำเนินงานด้านการเกษตร

3. อาชีพอื่นที่มีความสะดวกดีกว่าอาชีพทำการเกษตร จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลประมาณครึ่งหนึ่ง (49.04%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่ง และเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง มีร้อยละ 31.75 ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก เพียงร้อยละ 19.23 โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.52 ซึ่งอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานไปสู่อาชีพอื่น เพราะเกษตรกรเห็นว่าอาชีพอื่นมีความสะดวกสบายดีกว่าการทำการเกษตร

4. เกษตรกรไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (52.89%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่ง และเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง มีร้อยละ 29.81 ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อย และเห็นด้วยน้อยมาก มีเพียงร้อยละ 17.31 โดยมีความคิดเห็น คิดเป็นคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.50 ซึ่งแสดงว่าเจ้า

หน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุดที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมไปสู่อาชีพอื่น เนื่องจากเกษตรกรไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง

5. เนื่องจากผลผลิตต่ำ จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่ง และเห็นด้วยมาก มีร้อยละ 29.81 สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยปานกลางมีถึงเกือบครึ่งหนึ่ง (47.12%) ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อย และเห็นด้วยน้อยมาก มีร้อยละ 23.07 และเมื่อพิจารณาจากคะแนนเฉลี่ย 3.13 แล้วแสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลางว่าเนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรที่เกษตรกรได้รับนั้นต่ำ จึงทำให้เกษตรกรต้องเคลื่อนย้ายแรงงานไปสู่อาชีพอื่น เพื่อหารายได้เสริม

6. การเกษตรประสบภัยธรรมชาติทำความเสียหายแก่พืช จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลประมาณหนึ่งในสาม (33.66%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่ง และระบุว่าเห็นด้วยมาก มีผู้ให้ข้อมูลถึงร้อยละ 38.64 ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อย และเห็นด้วยน้อยมาก มีร้อยละ 27.88 และเมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ย 3.08 แสดงว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลางที่เกษตรกรต้องเคลื่อนย้ายแรงงาน อันเนื่องมาจากการเกษตรประสบภัยธรรมชาติ ทำความเสียหายแก่พืชที่ปลูก

ผลการวิจัยแสดงว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความเห็นว่า สาเหตุที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมไปสู่อาชีพอื่นนั้น เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว เพราะเป็นทางเลือกหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกร เนื่องจากรายได้ปัจจุบันในภาคเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอเพื่อการยังชีพ เกษตรกรจึงจำเป็นต้องต้องขวนขวายหารายได้ทางอื่นมาจุนเจือโดยการขายแรงงาน รับจ้าง รวมทั้งเกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนหลายคนทำให้ต้องมีภาระค่าใช้จ่ายมาก และความเป็นอยู่ไม่ดีขึ้น ประกอบกับเกษตรกรขาดเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินงานด้านการเกษตร เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมด้านการเกษตรแต่ละฤดูกาล จำเป็นต้องใช้เงินทุนหมุนเวียนเป็นจำนวนมาก และราคาปัจจัยการผลิตทางการเกษตรปัจจุบันสูง จึงส่งผลให้เกษตรกรไม่มีทุนดำเนินกิจกรรมด้านการเกษตรหรือมีน้อยไม่เพียงพอแก่การดำเนินกิจกรรมการเกษตรอย่างเพียงพอ ทุนส่วนใหญ่จึงกู้มาจากแหล่งเงินกู้ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐบาลหรือเอกชน ซึ่งมีกฎเกณฑ์เงื่อนไขค่อนข้างมาก โดยจะต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูงกว่าสถาบันการเงินหลายเท่าตัวและเมื่อถึงกำหนดแล้วไม่สามารถชำระหนี้ได้ดอกเบี้ยก็ถูกทบเป็นเงินต้น เกษตรกรบางรายจึงกลายเป็นบุคคลล้มละลายหรือมีหนี้สินล้นพ้นตัว

อย่างไรก็ตามการเคลื่อนย้ายแรงงานไปสู่อาชีพอื่นที่มีความสะดวกดีกว่าอาชีพทำการเกษตรนั้นมีสาเหตุหลักมาจากการที่เกษตรกรมีเวลาว่างภายหลังฤดูกาลเพาะปลูกช่วงหนึ่ง และสิ่งที่ทำให้เกษตรกรต้องหันไปสู่อาชีพอื่นที่สะดวกกว่า เนื่องจากที่กิจกรรมในภาคเศรษฐกิจอื่นดึงดูดแรงงานให้เคลื่อนย้ายออกไปจากภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ การที่เศรษฐกิจมีการขยายตัวในอัตราที่สูง ทำให้เกิดความต้องการแรงงานมากขึ้น ในภาคอุตสาหกรรมในเมืองซึ่งมักจะมีอำนาจทางเศรษฐกิจแข็งแกร่งยิ่งขึ้น ในขณะที่ภาคเกษตรกรรมในชนบทกลับอ่อนแอลงเรื่อยๆ การแก้ปัญหานี้ควรจะมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมในชนบทมากกว่า ถ้าหากในชนบทปราศจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานนอกภาคเกษตรกรรมก็มีแนวโน้มว่าจะมีการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากภาคเกษตรกรรมในชนบทมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเกษตรกรที่ใช้ที่ทำกินและครุว์เรือนเกษตรที่จะทำงานหรือหารายได้เสริมในช่วงฤดูแล้งหรือนอกฤดูกาลเพาะปลูก ประกอบกับอาชีพอื่นนั้นมีความตอบแทนแรงงานดีกว่า มันคงกว่า เช่น การไปทำงานเป็นกรรมกรก่อสร้างหรือรับจ้าง ถึงแม้ว่าจะเหน็ดเหนื่อยทำงานเป็นเวลา แต่ก็มีรายได้ดีกว่าอาชีพการเกษตรมีเงินเหลือใช้กว่าอาชีพการเกษตรและไม่ทำให้เกิดการเบียดเบียนดีกว่าว่างงานอยู่บ้านเฉยๆ ส่วนเกษตรกรไม่มีที่ดินเป็นของตนเองจึงทำให้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงาน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นด้วยมาก เนื่องจากครุว์เรือนเกษตรกรรมในชนบทนั้นมีลูกมาก มีสมาชิกในครุว์เรือน 4-6 คน ในขณะที่ที่ดินทำกินมีอยู่จำกัด หรือการทำกินไม่ได้ผล บางรายถูกนายทุนยึดที่ดินทำการเกษตร แทนการชำระหนี้ทำให้ที่ดินการเกษตรของครุว์เรือนลดลง กลายเป็นเกษตรกรรมขนาดเล็กยังมีที่ดินถือครองขนาดเล็กเท่าไรก็ต้องพึ่งรายได้จากนอกภาคเกษตรเป็นส่วนใหญ่

สำหรับสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานอันเนื่องมาจากผลผลิตตกต่ำและการเกษตรประสบภัยธรรมชาติมากนั้น ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นด้วยปานกลาง อันเนื่องมาจากการประกอบอาชีพการเกษตรของเกษตรกร จะได้ผลและมีประสิทธิภาพมากนักเพียงได้นั้นขึ้นอยู่กับเกษตรกรมีความขยันขันแข็งและเอาใจใส่ในการดูแลรักษาไร่นาของตนเอง ตลอดจนไม่ปล่อยปละละเลย ละทิ้งที่ดินการเกษตรโดยไม่มีการบำรุงรักษาเท่าที่ควร ส่งผลให้พืชผลได้รับความเสียหาย ส่งผลกระทบต่อผลผลิตและรายได้ ประกอบกับประเทศไทยเราเป็นกิจกรรมที่มีอัตราเสี่ยงค่อนข้างสูงต้องพึ่งพาอาศัยดินฟ้าอากาศ ถ้าปีใดธรรมชาติไม่เอื้ออำนวยผลผลิตการเกษตรก็น้อยหรือเสียหาย ซึ่งเราไม่สามารถที่จะกำหนดหรือบังคับได้หากปีไหนเกิดน้ำท่วมฝนแล้งโรคแมลงระบาดเกษตรกรจะต้องยอมรับและหารายได้มาจากแหล่งอื่นจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรต้องเคลื่อนย้ายแรงงานเพื่อหารายได้เสริม

ตารางที่ 4 ระดับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่มีต่อสาเหตุที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม

(n = 104)

สาเหตุการเคลื่อนย้ายแรงงาน	เห็นด้วยอย่างยิ่ง		เห็นด้วยมาก		เห็นด้วยปานกลาง		เห็นด้วยน้อย		เห็นด้วยน้อยมาก		คะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
1. เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว	72	69.23	23	22.12	9	8.65	-	-	-	-	4.61	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
2. เกษตรกรขาดเงินทุนหมุนเวียน	29	27.88	38	36.54	28	26.92	6	5.77	3	2.89	3.81	เห็นด้วยมาก
3. อาชีพอื่นมีความสะดวกสบายดีกว่า	30	28.85	21	20.19	33	31.75	13	12.50	7	6.73	3.52	เห็นด้วยมาก
4. เกษตรกรไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง	18	17.31	37	35.58	31	29.81	15	14.42	3	2.89	3.50	เห็นด้วยมาก
5. เนื่องจากผลผลิตตกต่ำ	14	13.46	17	16.35	49	47.12	16	15.38	8	7.69	3.13	เห็นด้วยปานกลาง
6. การเกษตรประสบภัยธรรมชาติมาก	10	9.62	25	24.04	40	38.46	21	20.19	8	7.69	3.08	เห็นด้วยปานกลาง
รวม	173	27.72	161	25.80	190	30.45	71	11.38	29	4.65	3.61	เห็นด้วยมาก
หมายเหตุ	4.21 - 5.00 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง											
	1.81 - 2.60 หมายถึง เห็นด้วยน้อย											
	3.41 - 4.20 หมายถึง เห็นด้วยมาก											
	2.61 - 3.40 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง											
	1.00 - 1.80 หมายถึง เห็นด้วยน้อยมาก											

ความคิดเห็นต่อผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม

ตารางที่ 5 พบว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยปานกลางต่อผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริมจากผลทั้งหมด 5 ข้อความ โดยคะแนนเฉลี่ย 3.11 ซึ่งแสดงว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยปานกลาง ตามข้อความที่เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยดังนี้

1. ทำให้เกษตรกรมีวิสัยทัศน์ที่ดีขึ้น จากข้อความนี้ ผู้ให้ข้อมูลเกือบครึ่งหนึ่ง (48.08%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยปานกลางมีร้อยละ 34.61 ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมากมีเพียงร้อยละ 17.31 และถ้าพิจารณาจากคะแนนเฉลี่ย 3.36 แล้วแสดงให้เห็นว่าการที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริมนั้นไม่ได้ช่วยทำให้เกษตรกรมีวิสัยทัศน์ที่ดีขึ้นมากนัก

2. ช่วยทำให้เกษตรกรมีความรู้ทักษะด้านอื่นเพิ่มมากขึ้น จากข้อความนี้ ผู้ให้ข้อมูลถึงร้อยละ 44.23 ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยปานกลางมีร้อยละ 34.62 ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก มีเพียงร้อยละ 21.15 และเมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ย 3.21 แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลางต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมของเกษตรกรเพื่อหารายได้เสริมนั้นไม่ได้ช่วยทำให้เกษตรกรมีความรู้ทักษะด้านอื่นเพิ่มมากขึ้น

3. ทำให้การใช้ประโยชน์ในที่ดินลดน้อยลง จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลประมาณหนึ่งในสาม (34.61%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและระบุว่าเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุเห็นด้วยปานกลางมีร้อยละ 31.73 ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก มีถึงร้อยละ 33.66 และเมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ย 3.11 แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลางต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมไม่ได้ทำให้การใช้ประโยชน์ในที่ดินลดน้อยลง

4. ทำให้มีชื่อเสียง ฐานะดี และเป็นที่ยอมรับของเพื่อนบ้านเมื่อกลับมาสู่ภาคเกษตรกรรม จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก ถึงร้อยละ 31.73 สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก มีร้อยละ 27.88 และถ้าพิจารณาจากคะแนนเฉลี่ย 3.06 แล้วแสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลางว่าการที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานภาค

เกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริมแล้วทำให้มีชื่อเสียง ฐานะดี และเป็นที่ยอมรับของเพื่อนบ้าน เมื่อกลับมาสู่ภาคเกษตรกรรมอีกครั้ง

5. เกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อการทำการเกษตร จากข้อความนี้ ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมากมีร้อยละ 27.82 สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยปานกลางมีถึงร้อยละ 41.35 ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมากมีร้อยละ 30.77 และถ้าพิจารณาคะแนนเฉลี่ย 2.79 แล้ว แสดงว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลาง เนื่องจากเกษตรกรยังมีทัศนคติที่ดีต่อการทำการเกษตรอยู่

ตารางที่ 5 ระดับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่มีต่อผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม

(n = 104)

ผลการเคลื่อนย้ายแรงงาน	เห็นด้วยอย่างยิ่ง		เห็นด้วยมาก		เห็นด้วยปานกลาง		เห็นด้วยน้อย		เห็นด้วยน้อยมาก		คะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
1. ทำให้เกษตรกรมีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น	11	10.58	39	37.50	36	34.61	12	11.54	6	5.77	3.36	เห็นด้วยปานกลาง
2. ช่วยทำให้เกษตรกรมีความรู้, ทักษะด้านอื่นเพิ่มมากขึ้น	6	5.77	40	38.46	36	34.62	14	13.46	8	7.69	3.21	เห็นด้วยปานกลาง
3. ทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินลดน้อยลง	20	19.23	16	15.38	33	31.73	25	24.04	10	9.62	3.11	เห็นด้วยปานกลาง
4. ทำให้มีชื่อเสียง ฐานะดี และเป็นที่ยอมรับของเพื่อนบ้าน เมื่อกลับมาสู่ภาคเกษตรกรรม	15	14.42	18	17.31	42	40.39	16	15.38	13	12.50	3.06	เห็นด้วยปานกลาง
5. เกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อการทำการเกษตร	8	7.64	21	20.18	43	41.35	15	14.42	17	16.35	2.79	เห็นด้วยปานกลาง
รวม	60	11.53	134	25.77	190	36.54	82	15.77	54	10.39	3.11	เห็นด้วยปานกลาง

หมายเหตุ 4.21 - 5.00 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง 3.41 - 4.20 หมายถึง เห็นด้วยมาก 2.61 - 3.40 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง
1.81 - 2.60 หมายถึง เห็นด้วยน้อย 1.00 - 1.80 หมายถึง เห็นด้วยน้อยมาก

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมที่มีผลต่อ การปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ

ตารางที่ 6 พบว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยมากต่อผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอจากผลทั้งหมด 15 ข้อความ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.58 ซึ่งแสดงว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยมากตามข้อความที่เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยดังนี้

1. มีผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในด้านการส่งเสริม จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลถึงร้อยละ 77.89 ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยปานกลางมีร้อยละ 18.27 ส่วนผู้ให้ข้อมูลเพียงร้อยละ 3.84 เท่านั้น ที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อย และเห็นด้วยน้อยมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 ซึ่งอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ที่การเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมมีผลต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ

2. ทำให้ทราบถึงปัญหาของเกษตรกรได้อย่างแท้จริงเพื่อหาทางแก้ไข จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่ (73.07) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยปานกลางมีร้อยละ 19.23 ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมากมีเพียงร้อยละ 7.7 โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.96 ซึ่งอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ถึงปัญหาที่แท้จริงที่ทำให้เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงาน

3. มีผลต่อการวางแผนปฏิบัติงานช่วยเหลือเกษตรกรไว้ล่วงหน้าสำหรับเกษตรกรที่กลับมาประกอบอาชีพเดิม จากข้อความนี้ ผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่ (73.08%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยปานกลางมีร้อยละ 18.27 ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก มีเพียงร้อยละ 8.55 โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.92 ซึ่งอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่การเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลต่อการวางแผนที่จะช่วยเหลือเกษตรกรไว้ล่วงหน้าถ้ากลับมาประกอบอาชีพเดิม

4. ทำให้การพบปะเยี่ยมเยียนเกษตรกรต้องมีการปรับแผนการปฏิบัติงานตามสถานการณ์ จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (66.34%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมากสำหรับผู้ให้ข้อมูลประมาณหนึ่งในสี่ (26.00%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลเพียงร้อยละ 7.7 เท่านั้นที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก

โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 ซึ่งอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ที่การพบปะเยี่ยมเยียนเกษตรกรจะต้องมีการปรับแผนการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์

5. มีผลทำให้ข้อมูลผิดพลาดเป็นปัญหาในการวางแผนการดำเนินงาน จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (65.38%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่ง และเห็นด้วยน้อยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลหนึ่งในสี่ (25.00%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลเพียงร้อยละ 9.62 เท่านั้น ที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 ซึ่งอธิบายได้ว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่การเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลทำให้ข้อมูลผิดพลาดเป็นปัญหาในการวางแผนการดำเนินงาน

6. มีผลทำให้เกษตรกรไม่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตร จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (61.54%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสี่ (27.89%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลเพียงร้อยละ 10.57 เท่านั้นที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 ซึ่งอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่การเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลทำให้เกษตรกรไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตร

7. มีผลทำให้การจัดทำแนวทางการพัฒนาการเกษตรไม่ชัดเจน จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (58.65%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสี่ (25.85%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลเพียงร้อยละ 12.50 เท่านั้นที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.76 ซึ่งอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่การเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลทำให้การจัดแนวทางการพัฒนาการเกษตรไม่ชัดเจน

8. ทำให้การรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดการส่งเสริมการเกษตรล่าช้า จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (59.62%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสี่ (27.88%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลเพียงร้อยละ 12.5 เท่านั้นที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 ซึ่งอธิบายได้ว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่การเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลทำให้การรวมกลุ่มส่งเสริมการเกษตรล่าช้า

9. มีผลต่อการวางแผนและจัดตั้งกลุ่มการผลิตที่มีประสิทธิภาพ จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (54.81%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก

สำหรับผู้ให้ข้อมูลประมาณหนึ่งในสาม (33.65%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลเพียงร้อยละ 11.54 เท่านั้นที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 ซึ่งอธิบายได้ว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่การเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลต่อการวางแผนและจัดตั้งกลุ่มการผลิตที่มีประสิทธิภาพ

10. มีผลต่อการขยายผลงานของงานส่งเสริมการเกษตร จากข้อความนี้ ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (58.65%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสี่ (27.88%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมากมีเพียงร้อยละ 13.47 โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.62 ซึ่งอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่การเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลต่อการขยายผลงานของงานส่งเสริมการเกษตร

11. ได้เห็นและเข้าใจปัญหาต่างๆ ด้านการเกษตร จากข้อความนี้ ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (55.77%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสี่ (27.88%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก มีเพียงร้อยละ 16.35 โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 ซึ่งอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ที่ทำให้เข้าใจและเห็นปัญหาต่างๆ ด้านการเกษตรจากการที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงาน

12. ขาดผู้นำในการประสานงานภายในองค์กร จากข้อความนี้ ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (53.85%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสี่ (27.88%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก มีเพียงร้อยละ 18.27 โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.48 ซึ่งอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่การเคลื่อนย้ายแรงงานมีผลทำให้ขาดผู้นำในการประสานงานภายในองค์กร

13. ประหยัดเวลาเมื่อไปพบเกษตรกรตามจุดนัดหมาย จะได้ส่งเสริมหมู่บ้านอื่นได้มากขึ้น จากข้อความนี้ ผู้ให้ข้อมูลประมาณหนึ่งในสี่ (25.96%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่ง และเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลเกือบหนึ่งในสาม (30.77%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลเกือบครึ่งหนึ่ง (43.27%) ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.09 แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลางว่าไม่ได้ประหยัดเวลาเมื่อไปแล้วไม่พบเกษตรกรตามจุดนัดหมายเพื่อจะได้มีเวลาไปส่งเสริมหมู่บ้านอื่นได้มากขึ้น

14. มีผลทำให้เพิ่มภาระหน้าที่มากขึ้น จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลประมาณหนึ่งในสาม (33.65%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก มีผู้ให้ข้อมูลถึงร้อยละ 34.62 ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก มีร้อยละ 31.73 เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ย 2.98 แสดงว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลางว่าการที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานแล้วจะทำให้เพิ่มภาระหน้าที่มากขึ้น

15. ช่วยทำให้แบ่งเบาภาระในการส่งเสริมและประหยังบประมาณ จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลเพียงร้อยละ 12.50 เท่านั้นที่ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลประมาณหนึ่งในสาม (35.58%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (51.92%) ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.38 แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยน้อยเนื่องจากการเคลื่อนย้ายแรงงานไม่ได้ช่วยทำให้แบ่งเบาภาระในการส่งเสริม และประหยังบประมาณ

ผลการวิจัยแสดงว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมไปสู่อาชีพอื่นเพื่อหารายได้เสริมนั้นมีผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในด้านการส่งเสริมมาก เพราะงานส่งเสริมการเกษตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษา ให้ความรู้ทางการเกษตรแก่เกษตรกร ไม่ได้จำกัดเพียงการเรียนการสอนเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและบริการต่างๆ ของรัฐและเอกชนอีกอย่างกว้างขวาง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกษตรกรสามารถนำไปปรับปรุงวิธีการผลิต สามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเองในการประกอบอาชีพได้ ถ้าไม่มีบุคคลเป้าหมาย งานส่งเสริมการเกษตรที่จะพัฒนาให้เกษตรกรได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามแผนนโยบายของรัฐก็肯定不会เกิดขึ้น รวมทั้งทำให้ทราบถึงปัญหาของเกษตรกรได้อย่างแท้จริงถึงสาเหตุการเคลื่อนย้าย เช่น ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาฝนแล้ง น้ำท่วม โรคแมลงศัตรูพืชระบาด แรงงานขาดแคลน ผลผลิตการเกษตรตกต่ำ และปัญหานี้สินของเกษตรกร ฯลฯ ซึ่งในภาพรวมดังกล่าวแล้วปัญหาด้านการทำการเกษตรที่สะสมไว้อย่างคงมีอย่างต่อเนื่องและดั้งเดิม ปัญหาในบางปีก็เบาบางลง บางปีก็หนัก แต่ปัญหาที่ยังคงเดิมก็คือเกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงยากจนเหมือนเดิม ซึ่งจะต้องได้รับการพัฒนาแก้ไขต่อไปซึ่งก็เป็น การดีและเห็นด้วยกับการที่เจ้าหน้าที่จะได้ทราบข้อมูลและนำมาวางแผนช่วยเหลือเกษตรกรได้ทันทั่วทั้งที่ สำหรับเกษตรกรที่กลับมาประกอบอาชีพเดิม เช่น โครงการเกษตรยั่งยืน ไร่นาสวนผสม หรือโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่

ตามแนวทางดังกล่าว เจ้าหน้าที่ก็เห็นด้วยมากที่ทำให้การส่งเสริมจะได้ปรับกระบวนการทำงานได้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน และการเคลื่อนย้ายของเกษตรกรบางครั้งก็ไม่ชัดเจน ไม่แน่นอน ทำให้เจ้าหน้าที่เข้าไปสำรวจข้อมูลไม่ได้ข้อมูลที่ชัดเจน ทำให้การวิเคราะห์เพื่อวางแผนการดำเนินงานผิดพลาดได้ และไม่มีโอกาสได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เหมาะสม เมื่อเคลื่อนย้ายแรงงาน นอกจากนั้นยังส่งผลทำให้การวางแผนจัดตั้งและรวมกลุ่มสถาบันเกษตรกรเพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพไม่ดีเท่าที่ควร และล่าช้าทำให้เกษตรกรถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ไม่มีอำนาจในการต่อรองการซื้อขายผลผลิตถ้าเกษตรกรที่เคลื่อนย้ายส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรผู้นำหรือเป็นหัวหน้ากลุ่มสถาบันต่างๆ ก็จะทำให้การรวมกลุ่มเป็นไปได้ค่อนข้างลำบาก เพราะนโยบายด้านการส่งเสริมและพัฒนาสถาบันเกษตรกรได้ตระหนักถึงความสำคัญของอาชีพการเกษตรโดยสนับสนุนให้เกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพการเกษตรทั้งด้านการบริหาร วิชาการ การหาปัจจัยการผลิตและการแปรรูปเพื่อจำหน่ายและจากการดำเนินงานส่งเสริมเกษตร

การดำเนินงานของโครงการที่มองเห็นเป็นรูปธรรมตามเกณฑ์ที่วัดก็คือการขายผลงานไปสู่เกษตรกรในพื้นที่ข้างเคียง ซึ่งเจ้าหน้าที่ก็เห็นด้วยมาก ถ้าไม่มีเกษตรกรอยู่ปฏิบัติงานในไร่นาก็จะไม่มีการขายผลของงานส่งเสริมการเกษตรเกิดขึ้น รวมทั้งได้รับทราบและเข้าใจปัญหาต่างๆ ของเกษตรกร โดยเฉพาะเกษตรกรที่เป็นผู้นำทางการเกษตรที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ยอมรับเทคโนโลยีใหม่ๆ มาปรับปรุงหมู่บ้านของตนให้ดีขึ้น ซึ่งเจ้าหน้าที่ก็เห็นด้วยมากในการที่จะต้องมีเกษตรกรผู้นำเพื่อทำหน้าที่เป็นแกนนำในการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรสู่เกษตรกร ตลอดจนประสานงานภายในองค์กร ส่วนการที่เข้าไปส่งเสริมเกษตรกรแล้วทำให้เจ้าหน้าที่ประหยัดเวลาและงบประมาณนั้นเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่แล้วเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยปานกลาง แสดงว่าเจ้าหน้าที่ยังมีทัศนคติที่ดีและเสียสละเวลาในการทำงานเพื่อเกษตรกร โดยถือว่าเป็นภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ และปฏิบัติตามหน้าที่ประจำอยู่แล้ว โดยอาจจะมีการปรับแผนการเยี่ยมแบบชั่วคราวหรือเฉพาะฤดูกาล แล้วใช้เวลาที่เหลือไปเพิ่มการปฏิบัติงานในท้องที่อื่นซึ่งสอดคล้องกับภาระหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรอยู่แล้วในฐานะผู้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตารางที่ 6 ระดับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต่อผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ

(n = 104)

ผลการเคลื่อนย้ายแรงงาน	เห็นด้วยอย่างยิ่ง		เห็นด้วยมาก		เห็นด้วยปานกลาง		เห็นด้วยน้อย		เห็นด้วยน้อยมาก		คะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
1. มีผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ในด้านการส่งเสริม	36	34.62	45	43.27	19	18.27	2	1.92	2	1.92	4.07	เห็นด้วยมาก
2. ทำให้ทราบถึงปัญหาของเกษตรกร ได้อย่างแท้จริงเพื่อหาทางแก้ไข	35	33.65	41	39.42	20	19.23	5	4.81	3	2.89	3.96	เห็นด้วยมาก
3. มีผลต่อการวางแผนปฏิบัติงานช่วยเหลือเกษตรกรไว้ล่วงหน้าสำหรับ เกษตรกรที่กลับมาประกอบอาชีพ เดิม	31	29.81	45	43.27	19	18.27	7	6.73	2	1.82	3.92	เห็นด้วยมาก

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ผลการเคลื่อนย้ายแรงงาน	เห็นด้วยอย่างยิ่ง		เห็นด้วยมาก		เห็นด้วยปานกลาง		เห็นด้วยน้อย		เห็นด้วยน้อยมาก		คะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
4. ทำให้การพบปะเยี่ยมเยียนเกษตรกร ต้องมีการปรับแผนการปฏิบัติงาน ตามสถานการณ์	28	26.92	41	39.42	27	26.00	5	4.81	3	2.89	3.83	เห็นด้วยมาก
5. มีผลทำให้ข้อมูลผิดพลาดเป็นปัญหา ในการวางแผนการดำเนินงาน	33	31.73	35	33.65	26	25.00	5	4.81	5	4.81	3.83	เห็นด้วยมาก
6. มีผลทำให้เกษตรกรไม่มีส่วนร่วมใน การปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตร	31	29.81	33	31.73	29	27.89	9	8.65	2	1.92	3.79	เห็นด้วยมาก
7. มีผลทำให้การจัดทำแนวทาง พัฒนาการเกษตรไม่ชัดเจน	36	34.61	25	24.04	30	28.85	8	7.69	5	4.81	3.76	เห็นด้วยมาก

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ผลการเคลื่อนย้ายแรงงาน	เห็นด้วยอย่างยิ่ง		เห็นด้วยมาก		เห็นด้วยปานกลาง		เห็นด้วยน้อย		เห็นด้วยน้อยมาก		คะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
8. ทำให้การรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดการส่งเสริมการเกษตรล้าช้า	31	29.81	31	29.81	29	27.88	8	7.69	5	4.81	3.72	เห็นด้วยมาก
9. มีผลต่อการวางแผนและจัดตั้งกลุ่มการผลิตที่มีประสิทธิภาพ	33	31.73	24	23.08	35	33.65	6	5.77	6	5.77	3.69	เห็นด้วยมาก
10. มีผลต่อการขยายผลงานของงานส่งเสริมการเกษตร	21	20.19	40	38.46	29	27.88	10	9.62	4	3.85	3.62	เห็นด้วยมาก
11. ได้เห็นและเข้าใจปัญหาต่างๆ ด้านการเกษตร	23	22.12	35	33.65	29	27.88	11	10.58	6	5.77	3.56	เห็นด้วยมาก
12. ขาดผู้นำในการประสานงานภายในองค์กร	20	19.23	36	34.62	29	27.88	12	11.54	7	6.73	3.48	เห็นด้วยมาก

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ผลการเคลื่อนย้ายแรงงาน	เห็นด้วยอย่างยิ่ง		เห็นด้วยมาก		เห็นด้วยปานกลาง		เห็นด้วยน้อย		เห็นด้วยน้อยมาก		คะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
13. ประหยัดเวลาเมื่อไปพบเกษตรกรตามจุดนัดหมายจะได้ส่งเสริมหมู่บ้านอื่นได้มากขึ้น	7	6.73	20	19.23	32	30.77	25	24.04	20	19.23	3.09	เห็นด้วยปานกลาง
14. มีผลทำให้เพิ่มภาระหน้าที่มากขึ้น	12	11.54	23	22.11	36	34.62	17	16.35	16	15.38	2.98	เห็นด้วยปานกลาง
15. ช่วยทำให้แบ่งเบาภาระในการส่งเสริม และประหยัดงบประมาณ	2	1.92	11	10.58	37	35.58	28	26.92	26	25.00	2.38	เห็นด้วยน้อย
รวม	379	24.29	485	31.09	426	27.32	158	10.13	112	7.17	3.58	เห็นด้วยมาก
หมายเหตุ	4.21 - 5.00 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง											
	1.81 - 2.60 หมายถึง เห็นด้วยน้อย											
	3.41 - 4.20 หมายถึง เห็นด้วยมาก											
	2.61 - 3.40 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง											
	1.00 - 1.80 หมายถึง เห็นด้วยน้อยมาก											

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายแรงงาน ที่มีผลต่อการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี

ตารางที่ 7 พบว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยมากต่อผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมที่มีต่อการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี จากผลทั้งหมด 5 ข้อความ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.52 ซึ่งแสดงว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยมากตามข้อความที่เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยดังนี้

1. จัดประชุมสัมมนาเพื่อถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรต้องสอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงาน จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่ (74.04%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยปานกลางมีร้อยละ 18.27 ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก มีเพียงร้อยละ 7.69 โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 ซึ่งอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่การจัดประชุมสัมมนาเพื่อถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรนั้น จะต้องสอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงาน

2. ข้อมูลสถานการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานช่วยทำให้การวางแผนถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการเกษตรมีประสิทธิภาพ จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (55.76%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง มีร้อยละ 30.77 ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก มีเพียงร้อยละ 13.47 โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.54 จึงอธิบายได้ว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่ข้อมูลสถานการณ์ต่างๆ ของการเคลื่อนย้ายแรงงานมีส่วนช่วยทำให้การวางแผนถ่ายทอดเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ข้อมูลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตร ช่วยให้ผู้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถแนะนำอาชีพเสริมแก่เกษตรกรได้ดี จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (52.88%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยปานกลางมีร้อยละ 29.81 ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมากมีเพียงร้อยละ 17.31 โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.44 จึงอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่ควรจะมีข้อมูลการเคลื่อนย้ายแรงงาน เนื่องจากจะช่วยทำให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถแนะนำอาชีพเสริมให้แก่เกษตรกรได้

4. การเปลี่ยนแผนการเยี่ยมเกษตรกรเป็นเวลาเช้าหรือเย็น ช่วยทำให้การส่งเสริมมีประสิทธิภาพมากขึ้น จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (56.73%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยปานกลางมีร้อยละ 21.15 ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมากมีถึงร้อยละ 22.12 และเมื่อพิจารณา

คะแนนเฉลี่ย 3.39 ซึ่งแสดงว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลางที่จะมีการเปลี่ยนแปลงแผนการเยี่ยมเกษตรกรจากเวลาปกติเป็นเวลาเช้าหรือเย็น

5. **ฝึกอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรอย่างต่อเนื่องเพื่อทดแทนแรงงานที่ขาดแคลน** จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลถึงร้อยละ 39.42 ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมากสำหรับผู้ให้ข้อมูลเกือบครึ่งหนึ่ง (44.23%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 16.38 ระบุว่าเห็นด้วยน้อย และเห็นด้วยน้อยมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.25 ซึ่งแสดงว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลาง ถึงการฝึกอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรอย่างต่อเนื่องเพื่อที่จะทดแทนแรงงานที่ขาดแคลน

ผลการวิจัยแสดงว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมมีผลต่อการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี ในระดับเห็นด้วยมากเพราะจะต้องมีการประชุมสัมมนาชี้แจงเพื่อถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายและแผนการผลิตของเกษตรกรเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรับทราบข้อมูล โดยเฉพาะการบริการข้อมูลข่าวสารแก่เกษตรกรด้านการผลิต การตลาด เทคโนโลยี การเกษตร ตลอดจนข้อมูลความเคลื่อนไหว สถานการณ์การเคลื่อนย้ายเพื่อทราบถึงปัญหา อุปสรรค ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนา ปรับปรุง วางแผน แนะนำ พิจารณาโครงการอาชีพเสริมให้แก่เกษตรกรได้ตรงกับความต้องการอย่างแท้จริง และมีการวางแผนถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรอย่างถาวรและต่อเนื่องตลอดทั้งปี ตามศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีและจุดสาธิตของเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จโดยมีการปรับเปลี่ยนแผนให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้สู่เกษตรกรด้วยตนเอง

ตารางที่ 7 ระดับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต่อผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี

(n = 104)

ผลการเคลื่อนย้ายแรงงาน	เห็นด้วยอย่างยิ่ง		เห็นด้วยมาก		เห็นด้วยปานกลาง		เห็นด้วยน้อย		เห็นด้วยน้อยมาก		คะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
1. จัดประชุมสัมมนาเพื่อถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร ต้องสอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงาน	36	34.62	41	39.42	19	18.27	6	5.77	2	1.92	3.98	เห็นด้วยมาก
2. ข้อมูลสถานการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานช่วยให้การวางแผนถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการเกษตรมีประสิทธิภาพ	16	15.38	42	40.38	32	30.77	10	9.62	4	3.85	3.54	เห็นด้วยมาก
3. ข้อมูลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตร ช่วยให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถแนะนำอาชีพเสริมแก่เกษตรกรได้ดี	14	13.46	41	39.42	31	29.81	13	12.50	5	4.81	3.44	เห็นด้วยมาก

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ผลการเคลื่อนย้ายแรงงาน		เห็นด้วยอย่างยิ่ง		เห็นด้วยมาก		เห็นด้วยปานกลาง		เห็นด้วยน้อย		เห็นด้วยน้อยมาก		คะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
4. การเปลี่ยนแปลงการเยี่ยมเกษตรกรเป็น เวลาเช้าหรือเย็นช่วยให้การส่ง เสริมมีประสิทธิภาพมากขึ้น		15	14.42	44	42.31	22	21.15	13	12.50	10	9.62	3.39	เห็นด้วยปานกลาง
5. ฝึกอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกในครัว เรือนเกษตรกรอย่างต่อเนื่องเพื่อทด แทนแรงงานที่ขาดแคลน		7	6.73	34	32.69	46	44.23	12	11.54	5	4.84	3.25	เห็นด้วยปานกลาง
รวม		88	16.92	202	38.84	150	28.84	54	10.39	26	5.01	3.52	เห็นด้วยมาก
หมายเหตุ	4.21 - 5.00 หมายถึง	เห็นด้วยอย่างยิ่ง		3.41 - 4.20		หมายถึง เห็นด้วยมาก		2.61 - 3.40 หมายถึง		เห็นด้วยปานกลาง			
	1.81 - 2.60 หมายถึง	เห็นด้วยน้อย		1.00 - 1.80		หมายถึง เห็นด้วยน้อยมาก							

ความคิดเห็นทั่วไปต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม

จากตารางที่ 8 พบว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยปานกลางต่อความคิดเห็นทั่วไปต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม จากความคิดเห็นทั่วไปทั้งหมด 5 ข้อ ความ ได้มีคะแนนเฉลี่ย 3.26 ซึ่งแสดงว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยปานกลางตามข้อความที่เรียงลำดับคะแนนดังนี้

1. ไม่ควรที่จะไม่นานเกินกว่าฤดูกาลทำนา จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (54.81%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลประมาณหนึ่งในสี่ (27.88%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลเพียงร้อยละ 17.31 ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.58 จึงอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่การเคลื่อนย้ายแรงงานไม่ควรที่จะไปนานเกินกว่าฤดูกาลทำนา

2. ควรจะมีวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ เพื่อดูแลงานในไร่นา จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (27.69%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลเกือบหนึ่งในสี่ (24.04%) ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลเพียงร้อยละ 18.27 ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.57 ซึ่งอธิบายได้ว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่เกษตรกรควรจะมีวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ เพื่อดูแลงานในไร่นา

3. มีส่วนทำให้ฐานะเกษตรกรดีขึ้น จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (53.85%) ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมากสำหรับผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 32.69 ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูล เพียงร้อยละ 13.46 ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 จึงอธิบายได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานเพื่อหารายได้เสริมนั้นมีส่วนทำให้ฐานะดีขึ้น

4. ไม่ควรที่จะไปไกลเกินไป อาจจะไปเข้า-เย็นกลับ จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลถึงร้อยละ 46.15 ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยปานกลางมีร้อยละ 31.73 ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมากมีเพียงร้อยละ 22.12 และเมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ย 3.35 แสดงว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลาง เนื่องจากการเคลื่อนย้ายแรงงานนั้น ไม่จำเป็นจะต้องไปเข้า-เย็นกลับหรืออาจจะไปไกลเกินกว่านั้นก็ได้

5. ควรจะไปทั้งครอบครัว เพื่อให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น จากข้อความนี้ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 19.23 ระบุว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยมาก สำหรับผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 17.37

ระบุว่าเห็นด้วยปานกลาง ส่วนผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (63.46%) ระบุว่าเห็นด้วยน้อยและเห็นด้วยน้อยมาก และเมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ย 2.29 แสดงว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยน้อยต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรไม่ควรที่จะไปทั้งครอบครัว เนื่องจากจะเป็นการเพิ่มภาระมากขึ้น

ผลการวิจัยแสดงว่า ตามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรนั้น การเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม ไม่ควรที่จะไปนานเกินกว่าฤดูกาลทำนา เพราะว่าแรงงานมิได้ตั้งเป้าหมายในลักษณะที่เป็นการเคลื่อนย้ายถาวร แต่เป็นการเคลื่อนย้ายเพื่อขุดเซยรายได้ที่ลดต่ำลงไปภาคเกษตรกรรมหรือเพื่อเป็นการหารายได้เสริมนอกฤดูกาลเพาะปลูก การเคลื่อนย้ายที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะเป็นการเคลื่อนย้ายชั่วคราว หรือการเคลื่อนย้ายกลับไปกลับมา และเมื่อรายได้ในภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มสูงขึ้น แรงงานในภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการบางส่วนก็จะยินดีเคลื่อนย้ายกลับเข้าสู่ภาคเกษตรกรรมดั้งเดิม และถ้าเป็นไปได้ ส่วนใหญ่เห็นว่าควรพิจารณาลักษณะงานที่เป็นการจ้างงานชั่วคราว ไม่ไกลเกินไป สามารถเดินทางไปได้สะดวก เพราะจะได้มีเวลาหยุดดูแลงานในไร่ในสวนวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ได้เพื่อขุดเซยแรงงานที่ขาดหายไป ช่วงที่ทำงานซึ่งการที่ไปหางานทำที่ไม่ไกลเกินไปนั้น นอกจากจะเป็นการลดค่าใช้จ่ายแล้วยังสามารถทำให้มีรายได้มาจุนเจือครอบครัวและเป็นทุนในการปฏิบัติงานภาคเกษตรกรรมได้อีกทางหนึ่งด้วยและมีส่วนทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นนั้น ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย เพราะการอพยพแรงงานของเกษตรกรไม่มีผลกระทบต่อขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตร เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มักจะเดินทางไปทำงานคนเดียว โดยคงเหลือสมาชิกบางคนไว้กับไร่นา เพื่อเป็นแรงงานเกษตรสำหรับดูแลไร่ของตนเอง

นอกจากนี้ยังพบว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมส่วนใหญ่มีลักษณะที่เป็นฤดูกาล กล่าวคือ หลังจากที่ได้เกษตรกรปลูกพืชผลเรียบร้อยแล้วก็จะเดินทางไปหางานทำ และพอถึงช่วงใกล้ฤดูกาลเก็บเกี่ยวพืชผล เกษตรกรก็จะเดินทางกลับมา หลังจากนั้นเกษตรกรหรือสมาชิกในครัวเรือนก็อาจจะเดินทางไปหางานอีกช่วงหนึ่ง และจะกลับมาอีกครั้งเมื่อใกล้ถึงฤดูกาลเพาะปลูกในรอบถัดไป

ตารางที่ 8 ระดับความคิดเห็นทั่วไปของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม

(n = 104)

ความคิดเห็นทั่วไป	เห็นด้วยอย่างยิ่ง		เห็นด้วยมาก		เห็นด้วยปานกลาง		เห็นด้วยน้อย		เห็นด้วยน้อยมาก		คะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
1. ไม่ควรที่จะไปนานเกินกว่าฤดูกาลทำนา	25	24.04	32	30.77	29	27.88	14	13.46	4	3.85	3.58	เห็นด้วยมาก
2. ควรจะมีวันหยุดเสาร์-อาทิตย์เพื่อดูแลงานในไร่	27	25.96	33	31.73	25	24.04	10	9.62	9	8.65	3.57	เห็นด้วยมาก
3. มีส่วนทำให้ฐานะเกษตรกรดีขึ้น	13	12.50	43	41.35	34	32.69	13	12.50	1	0.96	3.52	เห็นด้วยมาก
4. ไม่ควรที่จะไปไกลเกินไป อาจจะไปเข้า-เย็นกลับ	21	20.19	27	25.96	33	31.73	13	12.50	10	9.62	3.35	เห็นด้วยปานกลาง
5. ควรจะไปทั้งครอบครัวเพื่อให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น	11	10.58	9	8.65	18	17.37	27	25.96	39	37.50	2.29	เห็นด้วยน้อย
รวม	97	18.65	144	27.69	139	26.74	77	14.81	63	12.11	3.26	เห็นด้วยปานกลาง

หมายเหตุ 4.21 - 5.00 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง 3.41 - 4.20 หมายถึง เห็นด้วยมาก 2.61 - 3.40 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง
1.81 - 2.60 หมายถึง เห็นด้วยน้อย 1.00 - 1.80 หมายถึง เห็นด้วยน้อยมาก

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม

จากแบบสอบถามความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร พบว่าผู้ให้ข้อมูลประมาณสามในสี่ได้ให้ข้อเสนอแนะในเรื่องที่กำหนดไว้ในแบบสอบถามตามหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. ด้านนโยบายในการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าด้านนโยบายในการถ่ายทอดเทคโนโลยีควรจะต้องมีความชัดเจนแน่นอนโดยเฉพาะบุคคลเป้าหมายที่จะถ่ายทอดมีการจัดทำแผนในระยะสั้นและยาว ให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการกำหนด เนื้อหาวิชาการให้สอดคล้องกับความต้องการของหมู่บ้านตำบลมีการกำหนดระยะเวลาให้สอดคล้องกับพื้นที่ให้เกษตรกรได้มีโอกาสเสนอทางเลือกเอง ซึ่งนโยบายดังกล่าวได้เสนอให้มีการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรเพื่อรองรับเกษตรกรมีกฎเกณฑ์เงื่อนไขที่ชัดเจนมีการรวบรวมและกระจายข่าวสารด้านต่างๆ อย่างกว้างขวาง มีการกำหนดจุดสถานีส่งเสริมทางด้านวิชาการที่แน่นอน โดยสอนให้เกษตรกรสอนหรือถ่ายทอดสู่เกษตรกรด้วยกันเองให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น นอกจากนั้นยังให้ข้อคิดเห็นว่าการดำเนินงานดังกล่าวควรจะให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมด้วยเพื่อจะได้ช่วยกันแก้ไขปัญหาทั้งด้านบริหารและงบประมาณที่จะช่วยสนับสนุน

2. ด้านวิธีการดำเนินงานถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าวิธีการดำเนินงานถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ควรจะมีการสำรวจข้อมูล และเตรียมความพร้อมของเกษตรกร สอบถามความต้องการเพื่อรวบรวมกำหนดเนื้อหาให้สอดคล้อง โดยมีการวางแผนจัดฝึกอบรมเป็นหลัก และให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง มีการสาธิตวิธีและจัดทำศนศึกษาดูงาน ให้เกษตรกรได้มีการฝึกทักษะจนเกิดความชำนาญ รวมทั้งรูปแบบของเทคโนโลยีจะถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรนั้น ควรจะง่ายและเหมาะสมกับพื้นที่สื่อใดที่ใช้ควรจะทันสมัย และทันต่อเหตุการณ์ทั้งปัจจุบันและอนาคต ซึ่งในการดำเนินงานดังกล่าวควรจะมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ทุกชุมชนทุกหมู่บ้าน นอกจากนั้นควรจะมีการปรับแผนการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับกลุ่มบุคคลเป้าหมายโดยแยกกลุ่มเกษตรกรออกเป็น 2 กลุ่ม เช่น กลุ่มที่เคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม ควรให้ความรู้ใน

ช่วงเล็กลง (ตอนเย็น) และกลุ่มปกติ ให้ความรู้ตามแผน โดยการรวมกลุ่มย่อยให้มากขึ้น และจัดให้มีจุดสาริตเพื่อเป็นตัวอย่างในการถ่ายทอดแก่เกษตรกร รวมทั้งสร้างเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จให้เป็นวิทยากรประจำกลุ่มอาชีพและให้มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดสำหรับในด้านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้ให้ข้อคิดเห็นว่าจะมีการอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐให้มากขึ้น เพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถและทักษะในการถ่ายทอดให้เป็นผู้เชี่ยวชาญแต่ละด้าน รวมทั้งเกษตรกรผู้นำยังคงต้องมีเพราะต้องอาศัยในการเชื่อมโยงประสานงานสู่เกษตรกร

3. ด้านการติดตามประเมินผล

ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า การติดตามประเมินผลนั้น ควรจะมีการติดตามทุกระดับ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องให้เป็นรูปธรรมหลังจากที่ได้ถ่ายทอดเทคโนโลยีไปแล้วเพื่อจะได้รับความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรค จะได้หาทางแก้ไขได้ทันเหตุการณ์โดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องและองค์กรต่างๆ ได้มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลรวมทั้งมีการสรุปผลรายงานและข้อเสนอแนะให้ทุกฝ่ายได้รับทราบ

4. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าแนวทางในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้น โดยเฉพาะด้านข้อมูลข่าวสารต้องรวดเร็ว จับไวทันเหตุการณ์เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐมีการประชาสัมพันธ์และขยายผลอย่างต่อเนื่องในการที่จะนำเทคโนโลยีอะไรก็แล้วแต่ที่จะถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรควรจะมองตลาดเป็นตัวนำ และส่งเสริมให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันผลิต โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และควรจะสนับสนุนแหล่งเงินทุนในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้เกษตรกรได้มีโอกาสพัฒนาอาชีพของตนเอง รวมทั้งให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาและสนับสนุนงบประมาณให้เกษตรกรหรือกลุ่มมีงานทำและมีรายได้อย่างต่อเนื่องจะช่วยให้การเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมลดน้อยลง

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ
(SUMMARY AND RECOMMENDATIONS)

สรุปผลการวิจัย
(Summary)

การวิจัยเรื่องความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงราย ที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อทราบถึงสถานภาพส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และหน้าที่ที่รับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเกี่ยวกับสาเหตุและผลของการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการส่งเสริมการเกษตรและถ่ายทอดและเทคโนโลยี
3. เพื่อทราบถึงข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม

ผู้ให้ข้อมูลครั้งนี้คือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่ปฏิบัติงานในจังหวัดเชียงราย จำนวน 104 คนซึ่งได้มาจากวิธีการสุ่มอย่างแบบง่าย (simple random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุและผลของการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการส่งเสริมการเกษตร และความคิดเห็นทั่วไปรวมทั้งข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม

ลักษณะส่วนบุคคล

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชายมีอายุระหว่าง 41-44 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 42 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ส่วนใหญ่สมรสแล้ว

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีอายุราชการระหว่าง 17-21 ปี โดยมีอายุราชการเฉลี่ยประมาณ 19 ปี ในปัจจุบันผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่งรับราชการในตำแหน่งเจ้าพนักงานการเกษตรระดับ 5 งานส่งเสริมและพัฒนาการผลิตพืชโดยมีรายได้เฉลี่ย 14,979.30 บาท/เดือน

ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

สาเหตุที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม เพื่อหารายได้เสริม

สำหรับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่มีต่อสาเหตุของการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมนั้น ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นด้วยมากถึงสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริมนั้นก็เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ปัญหาที่สำคัญที่สุดของเกษตรกรก็คือปัญหาความยากจน ซึ่งมีพื้นฐานมาจากการขาดเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินงานด้านการเกษตร เพราะว่าการดำเนินงานกิจกรรมด้านการเกษตรแต่ละฤดูกาลจำเป็นต้องใช้เงินทุนหมุนเวียนเป็นจำนวนมากเพื่อหาวิธีปัจจัยในการผลิตซึ่งมีราคาสูง เช่น ปุ๋ยเคมี เมล็ดพันธุ์ ยาปราบศัตรูพืช รวมทั้งค่าจ้างแรงงาน ส่งผลทำให้เกษตรกรไม่มีทุนต้องเสี่ยงไปกู้เงินจากแหล่งเงินกู้ทั้งภาครัฐและเอกชน ประกอบกับการดำเนินงานด้านการเกษตรเป็นกิจกรรมที่มีอัตราเสี่ยงค่อนข้างสูง เพราะพื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่ขาดระบบการชลประทาน ต้องพึ่งพาอาศัยดินฟ้าอากาศ ถ้าปีไหนธรรมชาติไม่เอื้ออำนวย ประสบภัยธรรมชาติน้ำท่วม ฝนแล้ง โรคแมลงระบาด ทำความเสียหายให้แก่พืช ก็จะทำให้ผลผลิตตกต่ำหรือเสียหาย เกษตรกรก็จะไม่มีเงินเพียงพอที่จะชำระหนี้สินและเงินกู้ได้ รวมทั้งเกษตรกรขนาดเล็กและยากจนส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่มีปัญหาทางอาชีพมากที่สุด เนื่องจากไม่มีที่ดินเป็นของตนเองหรือน้อย จึงต้องขวนขวายทำ

งานรับจ้างหรือหาอาชีพอื่นที่มีความสะดวกดีกว่าอาชีพทำการเกษตรเพื่อหารายได้นอกภาค การเกษตรมาจนเกือบครบครัน จึงทำให้เกษตรกรตัดสินใจเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาค เกษตรกรรม เนื่องจากมีความแตกต่างกันระหว่างรายได้ภาคเกษตรกรรมและภาคเศรษฐกิจ อื่นที่สะดวกกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งความจำเป็นทางเศรษฐกิจเป็นเหตุผลหลัก รองลงมาก็คือ การแผ่ขยายของทุนนิยม ทำให้ค่านิยมในความต้องการบริโภคสินค้าการมีชีวิตที่สนุกสนาน ในเมืองมีเพิ่มขึ้น

ผลของการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นด้วยปานกลางว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานภาค เกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริมนั้นไม่ได้ช่วยให้เกษตรกรมีชื่อเสียง ฐานะ และวิสัยทัศน์ที่ดี ขึ้นมากนัก เนื่องจากเกษตรกรที่เคลื่อนย้ายแรงงานมาทำงานในเมืองส่วนใหญ่เป็นงาน ประเภทที่ใช้แรงงานคือประเภทรับจ้าง กรรมกรจึงเป็นงานที่ไม่ต้องใช้ความรู้ความสามารถ มากนัก ส่วนงานที่ต้องใช้ความรู้และทักษะเกษตรกรก็ทำไม่ได้ เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ ด้อยโอกาสทางการศึกษาและไม่มีทักษะมาก่อน ส่วนการยอมรับของเพื่อนบ้านก็มีอยู่บ้าง ถ้า การเคลื่อนย้ายแรงงานมีจำนวนครั้งที่มากกว่า และมีรายได้มากกว่าภาคเกษตรกรรม ซึ่งพบ ว่า การย้ายถิ่นเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเลื่อนชั้นทางสังคมของประชากรในชนบท ทั้ง นี้เนื่องจากการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับความทันสมัยและความทันสมัยนี้ก็มีอิทธิพลต่อการ เปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ผู้ย้ายถิ่นมีโอกาสเปลี่ยนแปลงสถานภาพ และบทบาทของเขาเองในสังคมให้สูงขึ้น แต่การเป็นเกษตรกรผู้นำ และแรงงานที่เกษตรกร ส่วนใหญ่ได้รับการขายแรงงาน นับว่าต่ำมาก เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มบุคคลอื่น ซึ่งส่วน ใหญ่จะเป็นการจ้างงานชั่วคราว นอกจากนี้การเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรไม่มีผล กระทบต่อการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรกรรมและการใช้ประโยชน์ในที่ดินลดน้อยลง เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มักจะเดินทางไปทำงานคนเดียว โดยคงเหลือสมาชิกบางคนไว้ กับไร่นาเพื่อเป็นแรงงานภาคเกษตรและพบว่าเกษตรกรยังมีทัศนคติที่ดีต่อการทำการเกษตร อยู่ ยังคงให้ความสำคัญและยึดมั่นอยู่กับอาชีพการเกษตร โดยยังไม่มีแนวความคิดที่จะ เปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น เนื่องจากยังมีที่ดินการเกษตรที่สามารถทำกินต่อไปได้

ผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการปฏิบัติงาน ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอและการฝึกอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยี

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นด้วยมากกว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมมีผลกระทบต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ในด้านการส่งเสริม เนื่องจากงานส่งเสริมการเกษตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษา ให้ความรู้ทางการเกษตรแก่เกษตรกร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกษตรกรสามารถนำหลักวิชาการความรู้ไปปรับปรุงวิธีการผลิตและปฏิบัติได้ด้วยตนเองได้อย่างถูกต้องและพัฒนาตนเองให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเกษตรกรมีการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากภาคเกษตรกรรมมากขึ้นก็จะทำให้การปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรทำได้ด้วยความยากลำบาก อาจจะทำให้การแก้ไขปัญหาไม่สามารถแก้ไขทันทั่ว เพราะไม่ทันเวลาและความต้องการของเกษตรกรอย่างแท้จริง เนื่องจากไม่มีข้อมูลที่น่าเชื่อถือและการวางแผนแนวทางการพัฒนาอาจจะผิดพลาดได้ โดยเฉพาะนโยบายการพัฒนาสถาบันเกษตรกรได้ตระหนักถึงความสำคัญของอาชีพการเกษตร โดยสนับสนุนให้เกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชนและผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นด้วยมากกว่างานส่งเสริมการเกษตรควรจะเน้นการให้การศึกษาให้ความรู้และให้บริการแก่เกษตรกรในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการฝึกอบรม การถ่ายทอดเทคโนโลยี การบริการให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การวางแผนถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการเกษตรมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยสรุปในภาพรวมแล้วเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจะต้องเสียสละเวลาและมีเจตคติที่ดีต่อการทำงานเพื่อเกษตรกร โดยถือว่าเป็นภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบโดยมุ่งหวังให้เกษตรกรมีรายได้ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ความคิดเห็นทั่วไปต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อ หารายได้เสริม

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นด้วยมากกว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริมนั้น เกษตรกรไม่ควรที่จะไปนานเกินกว่าฤดูกาลทำนา เนื่องจากยังมีที่ดินและไร่นา รวมทั้งสมาชิกในครอบครัวที่ต้องดูแลอยู่ อีกทั้งอาชีพทำนานั้นเป็นอาชีพดั้งเดิมทำมานานยังสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ประกอบกับการที่เกษตรกรส่วนใหญ่มีความเห็นว่ารายได้จากการเกษตรเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการครองชีพของครัวเรือนและมีเวลาว่างกาย

หลังฤดูกาลเพาะปลูกช่วงหนึ่ง จึงจำเป็นต้องไปหางานทำนอกภาคการเกษตรหลังจากที่ปลูกพืชผลแล้วและพอถึงช่วงใกล้ๆ ฤดูเก็บเกี่ยวพืชผล ก็จะเดินทางกลับมา

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลยังเห็นด้วยมากที่เกษตรกรควรจะมีเวลาหรือวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ เพื่อดูแลงานในไร่นาและไม่ควรที่จะไปไกลเกินไป อาจไปเช้า-เย็นกลับ สำหรับเกษตรกรชั้นเล็กและยากจนในชนบทส่วนใหญ่ต้องทำงานรับจ้างบางเวลา เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวและถ้าเดินทางไปไกลเกินไปอาจจะทำให้มีปัญหาว่าไปแล้วจะได้งานทำ จะได้งานประเภทใด จะไปอยู่ที่ไหน อย่างไร ซึ่งอาจจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าที่อยู่ในท้องถิ่น ซึ่งถ้าหากเดินทางไปทั้งครอบครัวก็จะทำให้เสียค่าใช้จ่ายมากขึ้นแทนที่จะมีเงินทุนเหลือเก็บไว้เป็นทุนต่อไป เกษตรกรส่วนใหญ่จึงมักจะเดินทางไปคนเดียว โดยคงเหลือสมาชิกในครัวเรือนส่วนหนึ่งไว้กับไร่นาเพื่อเป็นแรงงานเกษตรกรรม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ก็ไม่เห็นด้วยที่เกษตรกรจะต้องเคลื่อนย้ายแรงงานไปทั้งครอบครัว ส่วนการเคลื่อนย้ายแรงงานเพื่อหารายได้เสริมมีส่วนทำให้เกษตรกรฐานะดีขึ้นนั้น ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นด้วยมาก เนื่องจากการเคลื่อนย้ายมีความสัมพันธ์กับความทันสมัย ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นผลทำให้เกษตรกรมีโอกาสในการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทของเขาเองในสังคมให้สูงขึ้นถึงแม้ว่าเกษตรกรจะได้รับค่าจ้างแรงงานค่อนข้างต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรกลุ่มอื่น ก็ยังมีเงินเหลือเก็บจากการไปรับจ้างแรงงานมีเงินสดไว้กับตนเอง

ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงาน

สำหรับข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมนั้น ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าในการพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรนั้นควรจะมีการถ่ายทอดความรู้ การเกษตรที่ทันสมัยและเหมาะสมแก่เกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยเน้นให้ความสำคัญกับการฝึกอบรม เจ้าหน้าที่เป็นหลักเพื่อเพิ่มความรู้ ทักษะ และเทคนิคในการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับการผลิตของเกษตรกร ส่วนการฝึกอบรมเกษตรกรนั้น ควรจะมีการวิเคราะห์หาความจำเป็นและ

ความต้องการของเกษตรกรเพื่อจะได้กำหนดเนื้อหาให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงาน อย่างแท้จริงมีการพัฒนาสื่อ โสตทัศนูปกรณ์ให้ทันสมัย และเหมาะสมแก่เกษตรกรมีการ ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่องทุกชุมชน

ในการถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้นควรจะให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การสาธิต การจัดนิทรรศการ มีการทัศนศึกษาฝึกปฏิบัติจริง และถ่ายทอดโดยเกษตรกรที่ ประสบผลสำเร็จเพื่อกระจายความรู้ไปยังเกษตรกรรายอื่นๆ ได้อย่างทั่วถึง ซึ่งการรับความรู้ จากเกษตรกรด้วยการสอน ในปัจจุบัน “จะเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” เปิดโอกาสให้ผู้เรียน นำตนเอง เรียนรู้ด้วยตนเอง และมีแผนการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ชัดเจนเหมาะสมสอดคล้อง กับการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีและจุดสาธิต รองรับที่แน่นอน

ข้อเสนอแนะ (Recommendations)

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากผลการศึกษาทำให้ได้ทราบถึงความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ในจังหวัดเชียงรายถึงการปฏิบัติและแนวทางในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีการ เกษตรให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้ บริหารและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการเกษตรใน อนาคต ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ในด้านสาเหตุและผลที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหา รายได้เสริม พบว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นด้วยมากต่อสาเหตุที่ทำให้ เกษตรกรเคลื่อนย้าย คือปัญหาความยากจน การขาดเงินทุนหมุนเวียน ปัจจัยการผลิตมีราคา สูง และปัญหายาเสพติด โรคแมลงระบาด ดังนั้นในการแก้ไขดังกล่าว เจ้าหน้าที่ควรจะมี การสำรวจหาข้อมูลถึงสาเหตุที่แท้จริงของเกษตรกรว่าปัญหาที่แท้จริงของเกษตรกรคืออะไร เพื่อจะได้หาแนวทางแก้ไขได้ทันทั่วถึง และกำหนดแผนการช่วยเหลือไว้ล่วงหน้า เช่น อาชีพที่มี รายได้ดีและต่อเนื่อง โดยมีการร่วมวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนแบบมีส่วนร่วมกับเกษตรกรใน

หมู่บ้านแล้วจัดทำแผนงานโครงการเสนอผ่านไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเสนอของบประมาณดำเนินการแก้ไขปัญหา เช่น ทางเลือกของอาชีพรองรับผลผลิตตกต่ำ ภัยธรรมชาติ และการขาดเงินทุนหมุนเวียน โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในฐานะกลไกของรัฐ ควรดำเนินการให้มีการประสานงาน รวบรวมข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายแรงงานเพื่อทราบถึงแหล่งที่อยู่และปัญหาที่แน่นอนของเกษตรกร

2. ในด้านผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการปฏิบัติส่งเสริมการเกษตรและการฝึกอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรควรจะมีการวิเคราะห์และกำหนดวางแผนให้ชัดเจนและแน่นอน ทั้งเชิงรุก และเชิงรับ สำหรับเกษตรกรที่กลับมาประกอบอาชีพเดิม โดยประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพ โดยจัดให้มีการฝึกอบรม ถ่ายทอดเทคโนโลยีให้เกษตรกรได้มีการฝึกปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดทักษะสามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วยตนเองและเกิดรายได้และเป็นการพัฒนาแรงงานของครัวเรือนเกษตรกรให้มีความรู้ความชำนาญสอดคล้องกับความต้องการของตลาดอย่างแท้จริง โดยการรณรงค์ให้สมาชิกคนอื่นๆ ของครัวเรือนเกษตรกรได้เข้ามามีบทบาท และรวมกลุ่มกันผลิตอย่างมีประสิทธิภาพให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการผลิตทั้งด้านการเกษตรและนอกภาค การเกษตรแทนที่จะให้หัวหน้าครอบครัวเป็นผู้รับภาระแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งกิจกรรมที่ส่งเสริมควรจะเป็นกิจกรรมที่ง่าย สามารถขยายผลได้เมื่อประสบผลสำเร็จ และใช้เงินทุนไปมากนัก

3. การปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรเพื่อให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรควรจะมีจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีขึ้นภายในหมู่บ้านหรือตำบล หรือจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดให้ความรู้แก่เกษตรกร โดยมีการสำรวจหาข้อมูลและหาความจำเป็นของความต้องการของเกษตรกรอย่างแท้จริง แล้วจัดทำแผนการถ่ายทอด กำหนดหลักสูตร เนื้อหาให้ชัดเจน แล้วดำเนินการฝึกอบรมให้แก่เกษตรกรตลอดทั้งปีตามฤดูกาลของพืชและสัตว์ที่เกษตรกรต้องการ โดยมีการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้น ควรจะจัดทำแผนเสนอของบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจัดวัสดุสื่อให้ทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์และมีการติดตามประเมินผลหลังจากการฝึกอบรมถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง เพื่อหาแนวทางแก้ไขต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป (Recommendation for Further Study)

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของจังหวัดเชียงราย ที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริมซึ่งปรากฏผลที่สามารถใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ในการตัดสินใจและเพื่อแก้ปัญหา ปรับปรุงแนวทางการดำเนินงาน ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงรายที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริมเท่านั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรจะขยายสถานที่ในการวิจัยออกไปให้ครอบคลุมหลายจังหวัด จะทำให้งานวิจัยมีประโยชน์ต่องานส่งเสริมการเกษตรมากยิ่งขึ้น
2. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเท่านั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรจะศึกษาถึงความต้องการหรือความคาดหวังต่ออาชีพการเกษตรของเกษตรกรและความต้องการความช่วยเหลือในภาคเกษตรกรรมเพื่อเกษตรกรจะได้มีงานทำในระหว่างที่ว่างจากฤดูกาลเกษตรและมีรายได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2529. "การศึกษาภารกิจของเจ้าหน้าที่การเกษตรประจำตำบลตามที่ได้รับมอบหมายกับที่ปฏิบัติจริง." (รายงานการวิจัย) กรุงเทพมหานคร: กองแผนงานและโครงการพิเศษ, กรมส่งเสริมการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- _____. 2531. โครงการปรับปรุงระบบแผนและพัฒนาเกษตร. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- _____. ไม่ระบุปีพิมพ์. นโยบายแนวทางดำเนินงานและการปฏิบัติงานภาคสนามโครงการปรับปรุงระบบแผนและพัฒนาเกษตร. กรุงเทพมหานคร: สำนักโครงการปรับปรุงระบบแผนและพัฒนาเกษตรกร, กรมส่งเสริมการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- _____. 2523. คู่มือเกษตรตำบล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2521. ข้อมูลทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร. กรุงเทพมหานคร: กองเศรษฐกิจการเกษตร.
- _____. ไม่ระบุปีพิมพ์. คู่มือการปฏิบัติงานของเกษตรตำบลในฐานะผู้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในระดับตำบลตามแผนชีวิตใหม่ของเกษตรกร. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กันยา สุวรรณแสง. 2532. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรพิทย.
- ขวัญใจ เลอจันทร์. 2514. การเลื้อยฐานะทางสังคมของประชากรไทยในชนบท. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชำนาญ ถาวรดี. ไม่ระบุปีพิมพ์. พลังความคิด. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.

ณรงค์ เล็งประชา. 2535. แร่งงานสัมพันธ์ในธุรกิจอุตสาหกรรม. กรุงเทพมหานคร:
ไอเอสพริ้นท์ติ้งเฮาส์ จำกัด.

ณัฐไทย ตันติสุข. 2525. "ความยากจนในเมือง." เอกสารประกอบการสัมมนาในระดับชาติ
เรื่องภาวะสังคมไทย ณ โรงแรมเบเชอร์รี่สอร์ท. พัทยา วันที่ 19-21 เมษายน
2525.

ดิเรก ฤกษ์ห่วย. 2524. การส่งเสริมการเกษตร: หลักการและวิธีการ. (พิมพ์ครั้งที่
สาม). กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ถิรพันธ์ อนุวัชรวิวงศ์. 2524. อิทธิพลทางเศรษฐกิจสังคมประชากรและสื่อมวลชนที่มี
ต่อการเลื่อนชั้นทางสังคม: ศึกษาเฉพาะอำเภอรัญญบุรี และอำเภอคลอง
หลวง จังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

ทรงศักดิ์ สุรัฐติกุล. 2528. บทบาทของเกษตรกรอำเภอและเกษตรตำบลภาคตะวันตก
ตามระบบการฝึกอบรมและเชื่อมโยง ภายใต้โครงการปรับปรุงระบบส่งเสริม
การเกษตรของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.

ทวี เลรัมย์. 2520. ความคิดเห็นของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการวิจัยทาง
สังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.

เทพ พงษ์พานิช. 2527. หลักการส่งเสริมการเกษตร. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการ
เกษตร. สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

ธนาคารกรุงเทพ จำกัด. 2523. วารสารเศรษฐกิจ. กรุงเทพมหานคร: มีนาคม 2523.

นวลศิริ เปาโรหิต. 2531. จิตวิทยาสังคมเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาจิตวิทยา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นำชัย ทนุผล. 2529. วิธีเตรียมโครงการวิจัย. เชียงใหม่: สถาบันเทคโนโลยีการเกษตร
แม่โจ้

_____. 2538. การวางแผนและประเมินผลโครงการส่งเสริม. (พิมพ์ครั้งที่ 3).
เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

นำชัย ทนุผล และสุนิลา ทนุผล. ไม่ระบุปีพิมพ์. พัฒนาชุมชนหลักการและยุทธวิธี.
เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

นิคม วิชัยดิษฐ์. 2524. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลและกรรมการกลุ่ม
บ้านต่อโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-มาเลเซีย. เชียงใหม่:
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

นิพนธ์ เทพวัลย์. 2523. ประชากรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

บุญธรรม จิตอนันต์. 2530. "จิตวิทยาในการบริหารส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์."
เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ หน่วย
ที่ 8-15, (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมา-
ธิราช.

บุญเลิศ ศุภติลก และสถาบันไทยคดีศึกษา. 2524. การเลื้อยฐานะทางสังคมของประชา
การไทยในชนบท. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

บุญสม วราเอกศิริ. 2539. ส่งเสริมการเกษตรหลักและวิธีการ. (พิมพ์ครั้งที่ 4).
เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร, คณะธุรกิจการเกษตร, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540. **วิธีการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักทดลองทางการศึกษาและจิตวิทยา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ไพศาล ชัยมงคล, สุบินศิริ เนาว์ดินสุข และมนตรี เจนวิทย์การ. 2529. **การอพยพของประชากรในประเทศไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). โดย Meinkoth Marian R., กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

มานิต พวงถนอมศรี. 2531. **การศึกษาทัศนคติของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาที่มีต่อพฤติกรรมการสอนวิชาชีพครูของอาจารย์วิทยาลัยครูอุดรธานี**. รายงานการวิจัย. อุดรธานี: วิทยาลัยครูอุดรธานี.

รัชนิกร เศรษฐ. 2528. **สังคมวิทยาชนบท**. (พิมพ์ครั้งที่ 1), กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

รุ่งเรือง อิศรางกูร ณ อยุธยา. 2531. "แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 กับการพัฒนาการเกษตร." รายงานการฝึกอบรมวิทยากรและบุคลากรตามโครงการพัฒนาและฝึกอบรมการตลาดสินค้าเกษตร รุ่นที่ 1 ประจำปี 2531 เรื่อง ธุรกิจการเกษตรแบบครบวงจร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

วันณรงค์ เหล่าประดิษฐ์. 2540. **การเกษตรเมืองไทยภาคปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการเกษตร.

วิจิตร อาวะกุล. 2527. **หลักการส่งเสริมการเกษตร**. กรุงเทพมหานคร: โอเอ็ดพรินต์ติ้งเฮาส์ จำกัด.

วิทยา เจียรพันธุ์ และอรุณวรรณ วงศ์มณีโรจน์. 2536. "กระบวนการอพยพแรงงานของเกษตรกรชนบท." รายงานการวิจัย. กองวิชาการดำเนินกิจการและแผนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร.

วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ และเทพ พงษ์พานิช. 2531. "ผลงานวิจัยผลประเมินโครงการส่งเสริมการเกษตรของจังหวัดเชียงใหม่." วารสารส่งเสริมและพัฒนากการเกษตร. 1,2 (มกราคม-เมษายน 2531): 15-20.

วิทยากร เชียงกุล. 2525. "การเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทภาคกลาง ผลจากการขยายตัวของเศรษฐกิจทุนนิยม 2503-2523." เอกสารวิชาการเพื่อประกอบการสัมมนา เรื่อง สองศตวรรษรัตนโกสินทร์: ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย, วันที่ 3-5 กุมภาพันธ์ 2525.

วิรัชญ์ คงคะจันทร์. 2530. การส่งเสริมการเกษตร. ขอนแก่น: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร, คณะเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วิรัตน์ สมตน. 2526. วิชาการเพื่อการพัฒนาบทบาทหน้าที่ของผู้นำต่อการพัฒนาชนบท. ส่งเสริมการเกษตร. ฉบับที่ 12 ปีที่ 3 (ธันวาคม 2526)

ศักดิ์ศิลป์ ไชติสกุล. 2528. การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ในจังหวัดภาคกลางที่อยู่ในโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรประเทศระยะที่ 1. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ จำรัส ดั่งสุวรรณ และฐิติพงษ์ ธรรมานุสรณ์. 2522. จิตวิทยาสังคม. นนทบุรี: ชัยศิริการพิมพ์.

สมศักดิ์ สุริโย. 2528. "บทบาทและบุคลิกภาพของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม." เอกสารการสนทนาชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร หน้าที่ 8-15 วิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงราย. 2540. รายงานผลการดำเนินงานโครงการ
 แนวอาชีพระดับหมู่บ้าน. เชียงราย: สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงราย
 กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.

สุชา จันทรโสม และสุรางค์ จันทรโสม. 2524. จิตวิทยาเพื่อความสุขในการดำรงชีวิต.
 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2530. การศึกษาการเปลี่ยนแปลง: ความเป็นเมือง การเติบโต
 ของเมืองและการย้ายถิ่น. กรุงเทพมหานคร: คณะสถิติประยุกต์และศูนย์การ
 ศึกษาเมือง, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุพัตรา สุภาพ. 2535. ปัญหาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
 จำกัด.

สุภาพ พิพาทอง. 2525. ความคิดเห็นของแม่บ้านที่มีต่อโครงการส่งเสริมกิจกรรม
 แม่บ้านสมาชิกสหกรณ์ศึกษาเฉพาะหมู่บ้านศรีฐาน อ.ป่าจ้อย จ.สุโขทัย. กรุงเทพฯ
 มหาวิทยาลัยบูรพาวิทยาสาร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุวัลย์ เปี่ยมปิติ. 2526. ผลของการย้ายถิ่นที่อยู่ออกจากพระนครศรีอยุธยา.
 กรุงเทพมหานคร: วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ ปีที่ 18 เล่มที่ 1.

โสภา ชูพิชัยกุล. 2523. ความรู้เบื้องต้นทางจิตวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุตร
 ไพศาล.

อานันต์ ดาโลดม. 2536. การปฏิบัติงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร. ชุมชนสหกรณ์
 การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

เอกชัย โอเจริญ และชวรัตน์ พานิชโยทัย. 2540. พัฒนาการระบบส่งเสริมการเกษตร
 ของประเทศไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรมส่งเสริมการเกษตร, โรงพิมพ์กองเกษตร
 สัมพันธ์.

Charsombuti, P. 1978. **The Redistribution of the Labor Force between the Agricultural and Non-Agricultural Factors in Thailand.** Ph.D. Dissertation, University of Illinois of Urbana-Champaign.

Fei, J.C.H. and G. Ranis. 1961. "A Theory of Economic Development." **American Economic Review.** Sep.: 533-565.

Gilbert, A. and J. Gugler. 1982. **Cities Poverty and Development Urbanization in the Third World.** London: Oxford University Press.

Kuznets, S. 1955. "Economic Growth and Income Inequality." **American Economic Review.** 45: 1-28.

Lee, E.S. 1966. "A Theory of Migration." **Demography.** No.1: 47-57.

Lewis, W.A. 1954. **Economic Development with Unlimited Supplies of Labour.** The Manchester School of Economic and Social Studies, May, P.139-191.

Sorokin, Pitirim A.; Carle C. Zimmerman and Charles I. Galpin. 1965. "A Systematic Source Book In Rural Sociology." **Rural Sociology.** New York: Russell and Russell.

Ravenstein, E.S. 1889. "The Law of Migration." **Journal of the Royal Statistical Society.** 51 (June): 241-301.

Thavornjet, Rachanivan. 1973. **Patterns and Consequences of Regional Migration in Thailand.** M.A. Thesis, Faculty of Economics, Thammasat University.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถาม

แบบสอบถามโครงการวิจัย

เรื่อง ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงรายที่มีต่อการ
เคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม

ผู้วิจัย นายสุพจน์ บุญธรรม

นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง

1. ผู้ตอบแบบสอบถามนี้คือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงราย
2. แบบสอบถามนี้มีทั้งหมด 4 ตอน ประกอบด้วย
 1. แบบสอบถามสถานภาพส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และหน้าที่รับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดเชียงราย
 2. แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุและผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการส่งเสริมการเกษตรและถ่ายทอดเทคโนโลยี
 3. แบบสอบถามความคิดเห็นทั่วไปต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม
 4. แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม
3. กรุณาตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อเพื่อความสมบูรณ์ของการวิจัย
4. ข้อมูลที่ได้รับจะเก็บไว้เพื่อประโยชน์ในงานวิจัยประกอบการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้เท่านั้น กรุณาแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และหน้าที่ที่รับผิดชอบ

คำชี้แจง โปรดเติมคำลงในช่องว่างหรือใส่เครื่องหมาย ✓ ในวงเล็บ

1. เพศ

() 1. ชาย

() 2. หญิง

2. ปัจจุบันอายุ.....ปี

3. ระดับการศึกษา

() 1. ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปว.ช.)

() 2. ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปว.ส.)

() 3.ปริญญาตรี

() 4.ปริญญาโท

4. สถานภาพสมรส

() 1. โสด

() 2. สมรส

() 3. หม้าย

() 4. หย่าร้าง

5. ตำแหน่งปัจจุบันของท่าน

() 1. เจ้าพนักงานการเกษตรระดับ.....

() 2. เจ้าหน้าที่บริหารงานการเกษตรระดับ.....

6. อายุราชการ.....ปี

7. ปัจจุบันท่านมีรายได้ (เงินเดือนและรายได้อื่นๆ) โดยเฉลี่ย.....บาท/เดือน

8. งานที่ท่านรับผิดชอบ

() 1. งานส่งเสริมและพัฒนาการผลิตพืช

() 2. งานสถาบันเกษตรกร

() 3. งานป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

() 4. งานฝึกอบรมและเผยแพร่

2. แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุและผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการส่งเสริมการเกษตรและถ่ายทอดเทคโนโลยี

คำแนะนำในการกรอกข้อมูล ให้ท่านระบุความคิดเห็นของท่านว่าอยู่ในระดับใดต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความรู้สึกของท่านมากที่สุด ซึ่งมีคำตอบให้เลือกตอบ 5 คำตอบ คือ

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	=	5
เห็นด้วยมาก	=	4
เห็นด้วยปานกลาง	=	3
เห็นด้วยน้อย	=	2
เห็นด้วยน้อยมาก	=	1

ความคิดเห็นต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม	ความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ก. สาเหตุที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม 1. เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว 2. เนื่องจากผลผลิตตกต่ำ 3. การเกษตรประสบภัยธรรมชาติมาก 4. เกษตรกรขาดเงินทุนหมุนเวียน 5. เกษตรกรไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง 6. อาชีพอื่นมีความสะดวกสบายดีกว่า (N)					
ข. ผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม 1. ทำให้มีชื่อเสียง ฐานะดี และเป็นที่ยอมรับของเพื่อนบ้านเมื่อกลับมาสู่ภาคเกษตรกรรม 2. ช่วยทำให้เกษตรกรมีความรู้ ทักษะด้านอื่นเพิ่มมากขึ้น 3. ทำให้เกษตรกรมีวิสัยทัศน์ที่ดีขึ้น 4. ทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินลดน้อยลง 5. เกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อการทำการเกษตร					

ผลการเคลื่อนย้ายที่มีต่องานส่งเสริมการเกษตร	ความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ก. ผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ 1. ได้เห็นและเข้าใจปัญหาต่างๆ ด้านการเกษตร 2. ประหยัดเวลาเมื่อไปพบเกษตรกรตามจุดนัดหมายจะได้ส่งเสริมหมู่บ้านอื่นได้มากขึ้น 3. ทำให้ทราบถึงปัญหาของเกษตรกรได้อย่างแท้จริงเพื่อหาทางแก้ไข 4. ทำให้การพบปะเยี่ยมเยียนเกษตรกรต้องมีการปรับแผนการปฏิบัติงานตามสถานการณ์ 5. มีผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในด้านการส่งเสริม 6. มีผลทำให้ข้อมูลผิดพลาดเป็นปัญหาในการเพื่อวางแผนการดำเนินงาน 7. มีผลทำให้เพิ่มภาระหน้าที่มากขึ้น (N) 8. ช่วยทำให้แบ่งเบาภาระในการส่งเสริมและประหยัดงบประมาณ (N) 9. มีผลต่อการวางแผนและจัดตั้งกลุ่มการผลิตที่มีประสิทธิภาพ 10. มีผลต่อการวางแผนปฏิบัติงานช่วยเหลือเกษตรกรไว้ล่วงหน้าสำหรับเกษตรกรที่กลับมาประกอบอาชีพเดิม 11. มีผลต่อการขยายผลงานของงานส่งเสริมการเกษตร 12. มีผลทำให้การจัดทำแนวทางพัฒนาการเกษตรไม่ชัดเจน 13. มีผลทำให้เกษตรกรไม่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตร 14. ทำให้การรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดการส่งเสริมการเกษตรล่าช้า 15. ขาดผู้นำในการประสานงานภายในองค์กร					

ผลการเคลื่อนย้ายที่มีต่องานส่งเสริมการเกษตร	ความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ข. ผลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมต่อการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี 1. การเปลี่ยนแปลงการเชื่อมเกษตรกรเป็นเวลาเช้าหรือเย็นช่วยให้การส่งเสริมมีประสิทธิภาพมากขึ้น (N) 2. ข้อมูลการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตร ช่วยให้ผู้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถแนะนำอาชีพเสริมแก่เกษตรกรได้ดี 3. ฝึกอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรอย่างต่อเนื่องเพื่อทดแทนแรงงานที่ขาดแคลน 4. ข้อมูลสถานการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานช่วยให้การวางแผนถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการเกษตรมีประสิทธิภาพ 5. จัดประชุมสัมมนาเพื่อถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร ต้องสอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงาน					

3. แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นทั่วไปต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม

ความคิดเห็นทั่วไปต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริม	ความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1. ควรจะไปทั้งครอบครัวเพื่อให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น 2. มีส่วนทำให้ฐานะเกษตรกรดีขึ้น 3. ไม่ควรที่จะไปนานเกินกว่าฤดูกาลทำนา 4. ไม่ควรที่จะไปไกลเกินไป อาจไปเช้า-เย็นกลับ 5. ควรจะมีวันหยุดเสาร์-อาทิตย์เพื่อดูแลงานในไร่นา (N)					

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการปรับปรุงระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรให้สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรกรรม

1. ด้านนโยบายในการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

.....

.....

.....

2. ด้านวิธีการดำเนินงานถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

.....

.....

.....

3. ด้านการติดตามประเมินผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

.....

.....

.....

4. ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือ

ภาคผนวก ข
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นายสุพจน์ บุญธรรม
วัน เดือน ปีเกิด	22 กุมภาพันธ์ 2494
การศึกษา	- พ.ศ. 2512 มัธยมศึกษา โรงเรียนผดุงศิลปวิทยา จังหวัดเชียงใหม่ - พ.ศ. 2516 ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปว.ช.) วิทยาลัยเกษตรกรรมพิษณุโลก - พ.ศ. 2518 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปว.ส.) วิทยาลัยเกษตรกรรมแม่โจ้ - พ.ศ. 2522ปริญญาเทคโนโลยีการเกษตรบัณฑิต (ทก.บ.) สาขาวิชาพืชผัก สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้
การทำงาน	- พ.ศ. 2519 รับราชการครู โรงเรียนชุมชนวัดศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ - พ.ศ. 2523 เจ้าพนักงานการเกษตร 2 สำนักงานเกษตรอำเภอกพาน จังหวัดเชียงราย - พ.ศ. 2530-2540 นักวิชาการเกษตร 3-6 สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย - พ.ศ. 2541 เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม 6 สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย - พ.ศ. 2542 นักพัฒนาทรัพยากรบุคคล 6 ว. สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย
การศึกษาดูงาน	- พ.ศ. 2534 ดูงานด้านการปลูกและเก็บเกี่ยวชา ประเทศมาเลเซีย - พ.ศ. 2534 ดูงานด้านการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ และพืชผัก ประเทศมาเลเซีย - พ.ศ. 2538 ดูงานด้านการปลูกไม้ผลและชาประเทศจีน